

GELENEKSEL KAHRAMAN KALIBI BAĞLAMINDA İKİ KARDEŞ KAHRAMANLI TÜRK DESTANLARI ÜZERİNE DEĞERLENDİRME

Hüseyin AKSOY*

ÖZ

Destan metinlerini çeşitli yönleriyle tahlil ederek onların yaratıldığı toplumun yaşam tarzları ve dünya görüşlerine dair tespitlerde bulunulmak mümkündür. Nitekim buna bağlı olarak gerek Batı gerekse Türk destanlarını tahlil etmek için geçmişten günümüze pek çok yöntem denenmiş ve ulaşılan sonuçlar üzerinden destanın ait olduğu halka dair çıkarımlarda bulunulmuştur. Destan araştırmalarında dikkati kahramana vermek ve onun biyografisi üzerinden çıkarımlarda bulunmak araştırmalarda en çok izlenen yol olagelmıştır. Bu sayede özellikle destan metinlerine odaklanan ilk çalışmalarda çeşitli benzerliklerin varlığı tespit edilmiş ve böylece farklı araştırmacıların kahraman kalıpları ortaya konmuştur. Bu kalıplardan faydalanarak Türk dünyası destanları da pek çok çalışmada incelenmiştir. Bu çalışmalarda varılan ortak sonuç bazı kültürel farklılıkları olmakla birlikte dünya destanlarında ortak bir kahraman kalıbının mevcudiyeti olmuştur. Bu kültürel farklılıkları belirlemek için Türk dünyası destanları özelinde çalışmalar gerçekleştirilmiş ve Türk destanlarındaki kahramanlık kalıbı ortaya konulmuştur. Destan kahramanı hakkında yapılan bu çalışmalarda genellikle tek başkahramanı olan destanlara odaklanılmış, birden fazla başkahramanı olan destanlar (kardeş kahramanlı destanlar) hakkında çok fazla çalışma ortaya konmamıştır. Bu çalışmada birden fazla kahramana sahip Türk dünyası destanlarından "Er Soltanoy, Eralı Şirali ve Er Samır" destanları örneklem olarak seçilmiş ve bu destanlar merkezî kahraman kalıbı bağlamında karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Böylece iki kardeş kahramanlı destanlardaki kahramanlık kalıbının sistemli yapısı ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Kardeş kahramanlı destanlar, kahraman kalıpları, geleneksel kahraman.

AN EVALUATION ON TURKIC EPICS WITH TWO BROTHER HEROES IN THE CONTEXT OF THE TRADITIONAL HERO PATTERN

ABSTRACT

It is a common tendency among folklorists to analyze certain aspects of epic stories in order to make evaluations on the lifestyle and worldview of a society. Therefore, various methods have been used to analyze both Western and Turkic epics from the past to the present for this purpose. Focusing on the hero's journey and making evaluations through his biography has been the most common approach in past and current studies. As a result of this effort, the existence of various similarities in the hero's biography have been determined and thus many "hero patterns" have been revealed by different researchers. The epics of the Turkic world have also been examined in certain studies in the context of these heroic patterns. The common conclusion reached in these studies has been the existence of a mutual heroic pattern in world epics, although there are some cultural differences. In order to determine these cultural differences, many studies have been carried out specifically on the epics of the Turkic world and so a heroic pattern specific to Turkic epics have also been revealed. In these studies, on epic heroes, most researcher generally have focused on the epics with a single protagonist and have rarely studied on the epics with more than one protagonist (epics with two brother heroes). In this study, three epic stories, with more than one protagonist, "Er Soltanoy",

Araştırma Makalesi

Makale Gönderim Tarihi: 13.08.2023; Yayına Kabul Tarihi: 22.08.2023

* Dr. Öğr. Üyesi. Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Karaman; ORCID ID: 0000-0002 1002-1302, E-posta: akshuseyin@gmail.com

“Erali Şirali” ve “Er Samır” are comparatively evaluated in the context of the traditional hero pattern. Thus, the systematic structure of the heroic pattern in the epics with two brother heroes are revealed.

Keywords: Epics with more than one protagonist (Epics with two brother heroes), hero pattern, the old fashion hero.

Giriş

En genel manada “bir kahramanlık anlatması” olan destanlar, yaratıldığı toplumun gelenek ve göreneklerini, ideal ve beklentilerini, kutsiyet atfettikleri değerler ve tabularını içerdiğinde barındırdığı karakterlerin ve kahramanların eylemleriyle birlikte en yoğun şekilde sunan anlatma esasına dayalı türlerin başında gelmektedir. Toplumun değer yargılarıyla donatılmış olan destanlar, bu yönüyle taraflı anlatmalardır denilebilir. Destan kahramanının eylemleri, doğduğu ve ait olduğu toplumun değer yargıları açısından her zaman doğru, olumlu ve gereklidir. Bu eylemlerin karşısında konumlanan her karakter veya eylem de yanlış, olumsuz ve gereksizdir; bu nedenle kahraman ve dolayısıyla onun temsil ettiği değerler bunlarla sürekli çatışma halindedir. Olay örgüsünde sunulan bu çatışma aracılığıyla toplumun değer yargıları ve idealleri destanda işlenir. Destanlar, kahramanların ya da kahramanca eylemin -belirli olaylar ya da destanlarda tipik olarak anlatılan bireylerin özel dünyalarından ziyade- ortaya çıktığı toplumun kültür ve düşünce dünyasını temsil eder. Bu anlamda kahramanlık destanları -bazen tarihsel bir gerçekliğe de dayanarak- halkların dünyayı algılayış biçimleri, çevreleri ile kurdukları ilişki ve bir topluluk olarak kendilerine belirledikleri hedefleri tespit edebileceğimiz önemli kültür hazinelerindedir.

Destan metinlerini çeşitli yönleriyle inceleyip tahlil ederek onların yaratıldığı toplumlara dair tespitlerde bulunulmak mümkündür. Gerek Avrupa ve Amerika’da gerekse Türk dünyasında geçmişten günümüze destan araştırmalarında pek çok yöntem denenmiş ve ulaşılan sonuçlar üzerinden destanın ait olduğu halka dair çıkarımlarda bulunulmuştur. Destan araştırmalarında dikkati kahramana vermek ve onun biyografisi üzerinden çıkarımlarda bulunmak geçmişten beri folklor araştırmalarında en çok izlenen yol olagelmıştır. Bu sayede özellikle destan metinlerine odaklanan ilk çalışmalarda çeşitli benzerliklerin varlığı tespit edilmiş ve böylece farklı araştırmacılar tarafından “kahraman kalıpları” ortaya konmuştur.

Destan kahramanının biyografisi üzerinden genel geçer yorumlarda bulunabilmek adına öncelikle kahramanın kimliğinin aydınlatılması gerekmektedir. Destanlarda kimin yahut kimlerin kahraman olabileceği, bu uğurda cinsiyetin yahut ontolojik durumun belirleyiciliği, savaşmanın bir zorunluluk olup olmaması ve son olarak kahramanca sayılabilecek eylemlerin ne olduğu ortaya konulmalıdır. Aksi halde böyle bir çalışmada metnin esas alınmayıp ön kabuller ve kalıplara göre tespitlerde bulunmak zorunda kalan araştırmacı, ortaya çıkan uyumsuzlukları yorumlamada zorlanacaktır. Örneğin destan özelinde; “kahraman insandır, erkek cinsiyetlidir, anlatmadaki baş kişidir, düşmanlar tarafından öldürülemez” gibi pek çok destanda geçerliliğini koruyacak olan bu tespit ve kabuller esas alındığında baş kahramanı kadın olan, iki kardeş birden baş kişi konumunda olan, düşmanları tarafından alt edilip öldürülen kahramanlara sahip destanları yorumlamak adına yeni arayışlara girmek ya da bu destanları istisna kabul edip inceleme dışında tutmak gerekecektir. Halbuki Türk dünyası destanları arasında kahramanlık vasfına sahip çok çeşitli bir karakter havuzuyla karşılaşmaktayız. Bu sebeple daha önce pek çok çalışmada da işaret edildiği üzere Batı kaynaklı kahramanın biyografisine odaklanan kahraman

kalıpları, Türk dünyası destanlarındaki kahramanların serüvenine belirli açılardan uymamaktadır. Batı kaynaklı geleneksel kahramanlık kalıplarının Türk dünyası destanlarına uymaması sebebiyle bu çalışmada Ülkü Kara'nın (2012, 11) destan kahramanı hakkında yaptığı çalışmadaki kahraman kalıbı esas alınmıştır. Böylece bu kalıpla iki kardeşin kahraman olduğu destanların kahramanlık kalıbı arasındaki farklılıklar ve benzerlikler hakkında değerlendirmelerde bulunulmuştur.

Kahramanlık Kalıpları ve Geleneksel Türk Destan Kahramanı

Kahraman terimi sözlüklerde "Savaşta veya tehlikeli bir durumda yararlık gösteren (kimse), alp, yiğit"; "Roman, hikâye, tiyatro vb. edebiyat türlerinde en önemli kişi" şeklinde karşılık bulmakla birlikte farklı disiplinlerdeki anlamları da dikkate alındığında terminolojik bir karmaşaya mahal verebilmektedir. Yabancı dillerde "hero" ve "heroine" şekliyle cinsiyeti de kapsayan iki farklı kullanıma sahip olan kahraman teriminin Türkçede genellikle eril bir anlamla tek başına kullanıldığını belirtebiliriz. Olay örgüsündeki konumu ve anlatıdaki eylemleri referans alındığında kahraman terimi modern edebiyatta eserde yer alan şahıslardan her biri için (yani karakter manasında) de kullanılabilir. Böylesi bir kullanımın yaratacağı karmaşayı tespit eden Mustafa Duman, kahraman teriminin halk anlatmalarındaki şahıs kadrosunda yer alan her bir unsur için kullanılmasını sakıncalı ve problemlili bulur. "Destan kahramanı" olarak kastedilen her zaman başkarakterdir (Duman, 2019, s. 49). Bu durumda birden fazla baş karaktere sahip destanlar nasıl değerlendirilmeli sorusu akla gelmektedir. Nitekim, kahraman tipini ortaya koymak adına hangi destan metinlerinin referans alınabileceği bir problem olarak ortada durmaktadır. Merkezi kahramanın tanımlanması, onun arketipsel imgeler ve kahraman kümeleri ile ilişkisi de üzerinde ayrıca durulması gereken konulardır. Bu sorulara da cevap arayacağımız bu makalede tarihsel süreçte pek çok "kimliği" ve "kıyafeti" giyip çıkaran kahramanın yolculuğu incelenip çözümlendiğinde, içinden çıktığı topluma ait kahramanlık tarzlarını da yapısal olarak çözmüş olacağız. Bu sayede kahraman tipini tanımlarken sınırları belirli bir yapı üzerinden daha doğru sonuçlara ulaşabileceğimiz kanaatindeyiz.

Bu noktada farklı ekollerin kahramana dair tespitlerini kısaca özetledikten sonra geleneksel Türk destan kahramanının kimliği ve serüvenine Türk dünyasından seçtiğimiz destan metinlerinden hareketle odaklanacağız. Bu çalışmanın amacı birden fazla kahramana sahip olan destanların, kahraman kalıpları üzerinden değerlendirildiğinde ne gibi fark ve benzerliklerin ortaya çıktığını tespit etmektir.

Kahramanı "anlatmada bütün dikkatleri üzerinde toplayan karakter" şeklinde tanımlayan C. M. Bowra (1952), cinsiyetin çoğunlukla erkek, ontolojik durumun da insan olarak karşımıza çıktığını tespit eder. Tarihsel süreçte farklı tipte kahramanların varlığına şahit olmaktayız. Toplumların geçirdiği değişim ile anlatmalarda da birtakım değişimler meydana gelmektedir. Geçmişte Şaman kahraman tipi gibi bir tipten bahsetmek mümkünken daha yeni dönemlerde onun yerini destan kahramanı almıştır.¹ Bu dönüşüm sırasında kahraman tipi tamamen yenilenmemiş, geçmişte sahip olduğu büyü gücü yeni kahraman tipi de kısmen muhafaza etmiştir.

¹ Destan kahramanı, toplumun sahip olduğu değerler bütünü temsil eden metne özgü bir unsur olduğu için, kurgu dünyasının sağladığı olanaklardan faydalanarak sadece bir insan olarak değil, olağanüstü bir varlık olarak da karşı-

Kahramanın kim olduğu/ olacağı en başından bellidir. O, sahip olduğu başta fiziksel olmak üzere tüm gücü ve bilgisiyle diğer insanlardan ayrılır.

Epik eserlerde yer alan kahramanı, toplumun sosyal eğilimine göre şekillenen bir olgu olarak değerlendirmek gerektiğine dikkat çeken Johannes Haubold'a göre bir karakteri kahramana dönüştüren temel güç bireysellikten ziyade toplumsal atfedişten gelmektedir. (Haubold'den aktaran Kara Düzgün, 2014: 38-39). Bu sebeple kahraman, topluma faydalı eylemlere sahip sorun giderici kişidir. Bireysel bir varoluş mücadelesi gibi görünen kahramanın serüveni bu pencereden ele alındığında aslında bütün eylemler toplum için yapılmaktadır. Her ne kadar bir karakterin serüvenine şahit olsak da destanların temel işlevi ait olduğu toplumun ideal ve isteklerini kahraman üzerinden sunmaktadır.

J. G. Von Hahn da dikkatini kahramana yönlendiren araştırmacıların başında gelmektedir. Dini, mitik ve epik anlatıların kalıp yapısının tespiti hakkındaki ilk çalışmalardan sayılan Von Hahn'ın ortaya koyduğu çalışmada on dört farklı kahramana ait anlatı arasındaki benzerlikler on altı madde halinde sunulmaktadır. Otto Rank ise on iki maddede sunduğu kahraman kalıbında kahramanların yaşamlarının sadece ilk yarısını esas almıştır. Psikanalist yöntemle çözümleme yapabilmek adına kahramanların doğumundan bir yere kral/ yönetici olana kadar ki anlatı bölümünü esas alarak bu kalıbı oluşturmuştur (Ekici, 2018).

Kahramanın biyografisi hakkında yapılmış çalışmalar arasında Lord Raglan dikkat çeken bir yere sahiptir. Özellikle kahramana odaklandığı "The Hero" başlıklı yazısında Raglan, farklı halkların kahramanlık anlatımlarındaki benzerlikleri bir kalıp olarak tespit eder ve 22 madde halinde bu kalıbın kullanılmasını teklif eder. Makalede; Oedipus, Thesus, Romulus, Herakles, Perseus, Bellerophon, Pelops, Asclepius, Dionysus, Apollo, Zeus, Joseph (Yusuf), Moses (Musa), İlyas, Sigurd, Arthur ve Nyikang adlı kahramanların biyografisini incelemeye dahil eden Raglan, geleneksel kahramanın kimliğini ortaya koymayı amaçlamıştır. Raglan, makalesinin sonunda yapmış olduğu incelemeleri ile amacının okuyucuyu "çeşitli geleneksel kahramanların hikâyeleri arasındaki paralelliklerin önemsiz tesadüfler olamayacak kadar çok fazla olduğu ve onların ritüele ait yaratmalar olarak açıklanabileceği konusunda ikna etmek" (Raglan, 2003, s. 137-164; Ölçer, 2010, s. 39) olduğunu vurgular.

Lord Raglan'ın "Geleneksel Kahraman Kalıbı" başta olmak üzere kahraman kalıbına dair pek çok teklif, Türk halk anlatılarına da uygulanmış fakat tatmin edici bir sonuca ulaşamadığı da daha önce tekrar tekrar belirtilmiştir (bkz. Çobanoğlu, 1996; Oğuz, 1998; Kara Düzgün, 2012; Aktaş, 2014; Ekici, 2021). Bu sorunu gidermek adına "Türk Destanlarında Merkezi Kahraman Tipinin Tipolojisi"ni 24 maddeyle ortaya koyan Ülkü Kara Düzgün'ün (2012, 11) çalışması kayda değerdir.

Türk destanları üzerine yapılan çalışmalarda ortak bir kahraman tipinin varlığından bahsedilebilir mi sorusuna karşılık cevap olarak "alp tipi" kahramanla karşılaşmaktayız. Türk

mıza çıkabilir. Destanlardaki kahramanların, birçok durumda doğaüstü özelliklere sahip olabilmesi şamanlar ve şaman ritüelleri ile bağlantılıdır. Destan araştırmalarıyla tanınan E. M. Meletinskiy'e göre, kahraman kavramı, ilk Tanrı ve şaman inançlarından da eskidir. Meletinskiy'nin kahraman kavramına yüklediği anlam, mitik anlatımların kahramanlarıyla özdeşdir. Ona göre, arkaik destanların kahramanı dünyada tek başınadır ve kendisinin dünyaya nasıl geldiğini de bilmez. Meletinskiy, kahramanın bu özelliğini, içinden çıktığı toplumla ilişkilendirmektedir (Hatto, 1977, s. 260-262; Hatto, 1989, s. 216- 269; Reichl, 1992, s. 122-123; İbrayev, 1998, s. 72).

dünyası destanlarının geleneksel kahraman kalıbını ortaya koyabilmek adına alp tipin özellikleri referans noktası olmalıdır. Alp tipi kahramanın temel özelliklerini izleyebileceğimiz metinlerin başında ise Oğuznameler gelmektedir. Bu bağlamda “Alp kimdir?” ve “Bir alp nasıl olmalıdır?” sorularına cevap ararken Dede Korkut Kitabı’nın mukaddimesine bakmak yeterli olacaktır. “(Alp) tekebbürlük eylememeli, gönlünü yüce tutmalı, kara polat kılıcını çalmalı, malına kıymalıdır. Sofra çekmeyi atadan görmeli, ata adını yorutmalı, kazılık ata er binmeli, çalup keser öz kılıcı er çalmalı, erin evine konuğu gelmeli, er yalan bilmemelidir” (Ergin, 1994, 73-77; Duymaz, 1999, 110). Oğuzlar arasında özel bir yeri olan “alplık” ve “alplar topluluğu”, belirli kurallar ve eşiklerin aşılması ile elde edilen bir statüdür. Her Oğuz bireyinin alp olmadığı; bir bey oğlu yahut evin tek oğlu gibi değerleri taşıyanların bu statüye teşvik edildiği söylenebilir (Duymaz, 1999, 206).

Türk destanlarındaki merkezi kahraman tipinin özellikleri yirmi dört maddede sıralayan Kara Düzgün, daha çok tek kahramanı merkeze alan bir kahraman kalıbı ortaya koymuştur. Bu sebeple çalışmamızda birden fazla kahramana sahip farklı boylara ait “Er Soltonoy, Erali Şirali ve Er Samır” destanları “kardeş kahramanlar” bağlamında incelenmiştir. Birden fazla erkek kardeşin anlatı merkezinde yer aldığı destanların Türk destan kahraman kalıbına göre karşılaştırmalı bir şekilde değerlendirilmesi neticesinde kahramanın kimliği ve anlatıya etkisi sorulanmış olacaktır. Bu noktada tekrara düşmemek adına referans aldığımız 24 maddelik kalıbı, tespit edilen maddelere göre karşılaştırmalı bir şekilde aşağıda sıralayacağız ve örneklendireceğiz. Ayrıca tek kahramanlı destanların yapısında yer alan fakat kardeş kahramanlı destanlarda bulunmayan epizot ve özellikler hakkında değerlendirmede bulunacağız.

1. Kahramanın doğumu önceden müjdelendir (Çocuksuzluk motifi)

Çocuksuzluk, destan kahramanı henüz doğmadan kahramanın ehemmiyetini vurgulamak amacıyla gelenek tarafından kurgulanır (Yıldız, 2009, s. 79). Bunun yanı sıra oldukça yaygın bir kullanıma sahip olan çocuksuzluk motifi sayesinde kahramanın doğumu kutsal bir kökene bağlanır (Duman, 2022, s. 108) Er Soltonoy destanında da ilk çocuk olan Temirkan’ın doğumundan önce çocuksuzluk motifi mevcuttur. Kardeşlerin büyüğü olan Temirkan’ın doğumu destanda şu şekilde müjdelendir:

Colborskan ile hanımı Gülaypa çocuk sahibi olabilmek için gitmedikleri türbe, mezar, danışmadıkları bahşı ve duasını almadıkları din adamı, hoca kalmamıştı. Sonunda ümitleri kırıldı ve uğraşmaz oldular (2010, s. 17).

Erali Şirali destanı da geleneksel kalıba uyarak çocuksuzluk motifiyle başlamaktadır. Bulgar şehrinin padişahı Kara Han altmış dört yaşına geldiği halde çocuğu olmamıştır. Pek çok destanda olduğu gibi bu destanda da Han, ölümünden sonra devlete kimin sahip çıkacağından emin olamamanın üzüntüsünü yaşar. Bu sahne, bir sonraki maddeyi de destekler niteliktedir. Çünkü hanlık makamındaki kişi tanrı katından bir gücü bünyesinde barındırmalıdır. Bu da ancak kan bağıyla mümkün olacaktır.

Çocuksuzluk halinin giderilmesi adına destanda başvuru olan yol da diğer Türk destanlarıyla benzer şekilde gerçekleşir. Halkın arasında alim sayılan kişilere derdini anlatan Kara Han, veziri Kasım’ın yönlendirmesiyle Appak Şeyh’ten yardım istemek üzere yola koyulur. Uzun bir

yolculuktan sonra Şeyh'in diyarına ulaşan Kara Han'ın dileğinde alışıl gelmişin dışında iki çocuk arzusu ifade edilir. Bu sahneyle doğacak çocukların ikiz olacağı müjdelenmektedir:

“Şeyhe ulaşır mı şahın nalesi,
Kudrete esirim ben kendim asi,
Eğer olursam iki oğul babası,
Gözüme nur, ateş isteyip geldim ben” Kara Han'ın bu sözlerini duyan sakatlar, sizin ihlasınıza yakışan bu niyetiniz yerine gelecektir dediler. (Fedakâr, 2009, s. 45).

Şeyh, Kara Han'ı misafir etti. Sabahleyin ona nakışlı iki elma verir: -Sana her biri üç hasletli iki oğul verir, birinci hasleti; Yusuf gibi güzel yüzlü, ikinci hasleti; Rüstem gibi mert ve güçlü, üçüncü hasleti; akıllı, devlete münasip kişi olacaklar- deyip onu uğurladı (Fedakâr, 2009, s. 49).

Er Samır destanında kahraman ve kardeşinin doğumu hakkında bilgi verilmez. Destanda kahramanların yetişkinlik dönemlerinden itibaren maceraya atılmaları anlatılır.

2. Kahraman olağanüstü şartlarda doğar (Bu doğum ilahî bir oluşum sonucunda vuku bulur)

Kahramanın olağanüstü doğumu, onun kahramanlığını vurgulama işlevine sahiptir. Olağanüstü doğum motifi, kahramanın doğumunun müjdelenmesi motifinin yer aldığı her destanda tespit edilmeyebilir. Doğumun müjdelenmesi motifine rağmen, olağanüstü doğum motifinin yer almadığı destanlar da vardır. Bu destanlardan bir kısmında bu durum, kahraman için bir eksiklik olarak ortaya çıkar. Olağanüstü doğum motifinin olmaması, bir diğer motif ya da tipi öne çıkarmak amacıyla gerçekleşmiş olabilir. Kardeş kahramanlı destanlarda da bu durumu destekler şekilde kahramanın olağanüstü doğumuna dair bir bilgi bulunamamıştır.

3. Kahraman Tanrı katından gönderilmiştir ve genellikle soylu bir aileye mensuptur.

Kahramanın doğumu normal yollarla gerçekleşse bile, doğumdan itibaren olağan dışı gelişmeler yaşanır. Doğumdan hemen sonra kahramanın geleceği ile ilgili kehanetlerde bulunulur. Bu kehanetler onun ileride kazanacağı başarılarından haber verir. Oğuz Kağan ve Manas örneklerinde olduğu gibi, kahraman daha beşikte iken konuşmaya başlar (Yıldız, 1995; Kaplan, 2006). Bu şekilde olağanüstü durumlar doğan çocuğun kahraman olduğunun habercileridir. O, yaşlılarına göre çok çabuk büyür ve çocukluk çağında olgun bir erkeğin görünümüne sahip olur.

Destan kahramanları, soylu bir aileye bağlı olan kişilerdir. Bu kahramanlar sıradan kişiler değildir (Yalçınkaya, 2015, s. 60). Türk destanlarına bakıldığında destan kahramanlarının çoğunun köklü bir aileye mensup olduğu görülmektedir (Kara Düzgün, 2012, s. 13). Temirkan ve Bolotkan kahramanlarının babaları da soylu bir aileden gelmektedir. Kahramanların babaları Kırgızları yöneten üç padişaktan biri olan Colborskan'dır:

O zamanlarda Kırgız halkını yöneten üç padişah vardır. Onlardan biri Colborskan, biri Kögöykan, diğeri ise Tagaykan'dır ve Kırgız halkını yönetmektedirler (2010, s. 17).

Erali Şirali destanının hemen başında kahramanların babası Kara Han, Bulgar şehrinin padişahı olarak tanıtılır (Fedakâr, 2009, s. 41).

Er Samır destanında da kahramanın babasının han olması onun soylu bir kimse olduğunun göstergesidir (Çetin, 1998, s. 49). Kahramanın babası Ak Bökö, bilinmeyen bir bölgenin egemenliğini yürüten zengin, bahadır bir kişi olarak karşımıza çıkmıştır. Bu nedenle de hâkim olduğu yerdeki malın yarısını oğluna vermiştir:

Ak malının tam ortasını,
Ayrıp oğluna verdi.
Halkının, milletinin otlağını
Bölüp oğluna verdi (Dilek, 2002, s. 33).

Destandan alıntı yapılan yerde görüldüğü gibi kahramanın babası, oğluna kendi malını verecek kadar zengin ve milletinin malını dahi bölüp oğluna verecek kadar da ülkenin hâkimi bir kimsedir. Bu nedenlerle de “kahraman genellikle soylu bir aileye mensuptur.” maddesiyle uyum sağlamıştır.

4. Kahraman genellikle tek çocuktur. Bazen en büyük ya da en küçük çocuk olarak da ortaya çıkabilmektedir.

Türk destanlarının büyük bölümünde kahramanlar karşımıza ailenin tek çocuğu olarak çıkarken (Kara Düzgün, 2012, s. 15) incelemeye dahil ettiğimiz üç destanda kahramanlar iki kardeş olarak yer almaktadırlar. Er Soltonoy ve Er Samır destanında kardeşler arasında yaş farkı varken Erali Şirali destanında kahramanlar ikiz olarak doğarlar. Fakat bu destanda da adı önce anılan Erali'nin Şirali'den büyük olduğu vurgulanmaktadır.

Destanlarda kardeşler arasında kimin daha güçlü yahut becerikli olduğu vurgulanmaz. Aksine kahramanların birbirini tamamlayıcı özelliklerine vurgu yapıldığı görülür. Er Soltonoy destanın ilk kahramanı olan Temirkan doğduktan dört yıl sonra, destanın ikinci kahramanı olan Bolotkan dünyaya gelir:

Temirkan dört yaşına geldiğinde Gülaypa bir daha hamile kalır ve kartalın etine aşerer. Gülaypa bir tane daha erkek çocuk dünyaya getirir. Onun adını Bolotkan koyarlar (2010, s. 22).

Ancak destanda iki kardeş kahramanın yaptıkları eylemler neredeyse aynıdır. İki kahraman da her mücadeleye beraber girerler:

Günlerden bir gün Colborskan halk içinde oturmaktayken, iki kardeş gelir. Kopuzlarını ellerine alıp, düşmanın üzerine atlanıyoruz, at seçip ver diyerek Bolotkon kopuz eşliğinde babasına şöyle der (2010, s. 23).

Destanda her iki kahraman da hep birlikte zikredilirler:

Kalmuklardan Noygut, Kırgızların çok güçlü olduğunu anlatır. Uyulkan da “Noygut, sen Kırgızların Temirkan ve Bolotkan adlı iki baturundan, güçlerinden çok korkmuş görünüyorsun, ben onların icabına bakarım (2010, s. 109).

*Bütün dünya çekinirdi,
Temirkan'ın, Bolotkan'ın namından (2010, s. 148).*

Asker sayısında Kırgızlardan önde olan Kalmuklar, iki kahramanın kudretinden öylesine korkar ki ikisini birden öldürmek isterler. Destanda, Bolotkan daha güçlü tasvir edilse de

yiğitlik, cesurluk, güç anlamında hep birlikte zikredilmişlerdir. Destan içinde Temirkan'ı ya da Bolotkan'ı daha ön plana çıkartan bir söylem yoktur:

*Temirkan ile Bolotkan.
Baturlukta, pehlivanlıkta, devlikte,
Ezelden beri yoktur böyle can (2010, s. 188).*

Temirkan ve Bolotkan isimli iki kardeş düşmana öylesine korku vermişlerdir ki destanda geçen Han Uyul isimli bir kişi, rüyasında bile iki kardeşi beraber görür:

*Ormandan çıkar çıkmaz,
İki kaplan saldırdı,
Çaresiz kalıp telaşla,
Aklım tepemden çıktı (2010, s. 111).*

Bu rüyayı yorumlayan Molla Nakış isimli bir kişi ise bu iki kaplanın Temirkan ve Bolotkan olduğunu söyler:

*İki kaplan dediğin,
İki batur kişidir.
Bu ikisi kim dersin,
Temirkan ve Bolotkan'dır (2010, s. 111).*

Destandan verilen örneklerden de görüldüğü üzere destan kahramanları özellikle girdikleri mücadelelerde bir üstünlük olmaksızın adeta tek bir kahramanmış gibi birlikte söz edilmişlerdir.

Erali Şirali destanında kahramanlar ikiz erkek kardeş olarak doğar. Doğan çocuklara ad verilmesi için babaları Kara Han destanlarda gelenekselleşmiş olduğu şekliyle halkını toya davet eder. İkiz çocuk olmaları sebebiyle önerilen Hasan ve Hüseyin, Şemsi ve Kamer, Celil ve Kerim isimlerini uygun bulmayan Kara Han, bir kalenderin önerisiyle oğullarına Erali ve Şirali adını koyar (Fedakâr, 2009, s. 57-60). Bu adlandırmadaki sıralamaya uygun olarak destanın ilerleyen bölümlerinde Erali'nin Şirali'den büyük olduğu belirtilir. Her ne kadar ikiz doğmuş olsalar da Erali Şirali'nin ağabeyi konumunda tasvir edilir.

Er Samır destanında kahramanın, yalnızca bir erkek kardeşe sahip olduğu görülmektedir. Er Samır destanında, Katan Mergen isimli erkek kardeş Er Samır'ın gölgesinde kalmaktadır. Anlatmada onun kahramanlığından bahsetmek pek mümkün değildir.

Dolayısıyla, geleneksel kahraman kalıbında tek karakter üzerinden kurgulanan kahramanın erginlenmesinin bu aşaması iki kardeşli destanlarda iki kardeşi esas alan bir yapıya sahiptir. Ancak bu yapıda genellikle kardeşlerin birbirlerini tamamlar mahiyette kurgulanması aslında onların teknik olarak iki karakter olsa da bir araya geldiklerinde anlamlı bir bütün olduklarını göstermektedir.

5. Kahramanın çocukluğu olağan dışıdır ve kısa sürede büyür. (Destanda kahramanın çocukluğu üzerinde uzun uzadıya durulmaz.)

Türk destanlarındaki bir diğer yapısal birim kahramanın olağanüstü çocukluk çağıdır. Oldukça önemli olan bu epizot, destan kahramanının ileride gerçekleştireceği mücadeleler için bir gerekçe ya da temel oluşturma işlevine sahiptir. Kahramanın hızlı büyümesi ise hem onun

olağanüstülüğüne vurgu yaparken hem de anlatının hacmini kısaltma gibi teknik bir işleve sahiptir.

Er Soltonoy destanında iki kahraman da fiziksel olarak çok kısa sürede büyümüş, küçük yaşlardaki normal bir çocuğun gösteremeyeceği meziyetleri göstermişlerdir. Destanda Temirkan'ın olağanüstü şekilde büyümesi şu şekilde tasvir edilir:

*Çocuğun görünüşü,
Dokuz yaşına gelmiş gibi.
Ağlaması çocuğun,
Bir günlük yerden duyulacak gibi.
On beşindeki oğlanı,
Güreşse yıkacak gibi.
Kollarının kasları,
Kurbağa yutmuş yılan gibi,
Heybetini gören adamlar,
Nasıl durur iç geçirmeden. (2010, s. 21)*

Çocuğun büyüüp gelişmesine çevresindekiler hayret ediyorlardı. Çocuk doğduktan yirmi gün sonra güldü, iki ay sonra artık kendi başına oturabiliyordu. Üçüncü ayında emeklemeye, beşinci ayında yürümeye başladı ve cüssesi on sekizindeki gence ulaştı. Dokuz aylıkken dilleniş konuşmaya başladı ve akli da on yaşındaki çocuktan az değildi. Dört yaşına geldiğinde yır söylemeye başladı, çevrede en iyi kopuz çalan o oldu (2010, s. 22).

Destanın ikinci kahramanı Bolotkan aynı ağabeyi Temirkan gibi fiziksel olarak olağanüstü bir şekilde büyür hatta Bolotkan'ın daha görkemli olduğu dile getirilir:

Bu oğlanın gelişimi, büyümesi, boyu ve heybeti önceki oğlandan biraz daha fazla olur. Çocuk yürümeye başlayıp, dillendikten sonra kısa zamanda ağabeyinin kopuzunu çalmaya ve yır söylemeye başlar (2010, s. 22).

Erali Şirali destanında kahramanlar doğumdan sonra olağan dışı herhangi bir belirti olmadan hızlıca büyürler. Onların iyi eğitilmiş olması için Kara Han ve eşi, çocuklarını bir mollanın yanına bırakır. Beş yıl burada ilim tahsil ettikten sonra bir bahçıvanın yanında adap öğrenmeleri için bırakılırlar. Bahçıvanın himayesinde birer at alan kahramanlar eğitimlerine devam ederler.

Er Samır destanında ise kahramanların yetişkinlik döneminden sonrası anlatıldığından kahramanların çocukluk dönemleri hakkında bilgi yoktur.

6. Kahraman çocukluk döneminden çıktığını olağanüstü bir kahramanlık göstererek ispat eder.

Kahramanın olağandışı çocukluk dönemi pek çok destanda ergenliğe geçişten önceki eğitim süreci şeklinde karşılık bulur. Doğumundan itibaren olağanüstü özellikleriyle dikkati çeken kahraman, bu statüye ulaşıncaya kadar çeşitli vesilelerle sınanır. Kahramanın çocukluktan çıkma arzusu onun çeşitli eğitimlerle desteklenmesinden sonra gerçekleşecektir. Kahramanın ad almasına ve düşmanla savaşa gidebilmesine olanak sağlayacak şey bu erginlenme sürecidir. Kahramanların toplumda söz sahibi olabilmesi için yiğitlik göstermelerine dair sınama motifi,

pek çok farklı toplumda karşılaşılan ergenlikten yetişkinliğe geçiş merasimleriyle ilişkilendirilebilir (Kara Düzgün, 2014, s. 125-126).

Er Soltonoy destanında genç kahramanlar Temirkan ve Bolotkan, babalarına yıllarca kendi halklarına zulmeden Kalmuklar ile savaşmak istediklerini söyler. Colborskan, yaşlarının küçük olduğunu ve Kalmuklar ile güçlerinin denk olmadığını dile getirirse de çocuklar babalarını dinlemez. Colborskan da halkın önünde çocukları sınavacağını, başarılı olurlarsa savaş için izin vereceğini söyler:

Colborskan halkın ortasına iki kalın demir getirterek oğullarını çağırdı. "Bu demirleri ikiniz birden elinize alıp üç harekette kırarsanız, izin vereceğim" dedi. Temirkan demirlerden birini eline aldı, iki kere denedi ve üçüncüsünde ikiye ayırdı. Bolotkan demirin birini eline alır almaz ilk denemesinde ikiye ayırdı (2010, s. 29).

İki kahramandan Bolotkan, fiziksel olarak daha güçlü bir yapıya sahip olsa da iki kahraman da aynı anda kahramanlık göstermeleri ve normal bir insanın göstermeyeceği güce sahiptir.

Erali Şirali destanında kahramanların çocukluk dönemlerinden yetişkinliğe geçtiklerini belli eden herhangi bir olağanüstülüğe rastlanmaz. Kahramanlar dört yaşında eğitim almak üzere önce mollaların yanına, dokuz yaşında ise silah kullanma becerisi ve ata binmeyi öğrenmek üzere bir bahçıvanın yanına verilir. Bununla birlikte henüz çocukluktan çıkmamış olan kahramanlar üvey annelerinin iftirası yüzünden idama mahkûm edilirler. Burada Appak Şeyh'in de himayesiyle boyunlarına vurulan kılıç kesmez ve körelir. Her ne kadar bu bir kahramanlık olmasa da olağanüstülük olarak ifade edilebilir.

Er Samır destanında kahramanların yetişkinliğe geçişlerine dair bilgi yoktur.

7. Kahraman, kahramanlığını ispat ettikten sonra ad alır. Kahramana verilen ad kutsallık arz eder ve kutlu biri tarafından verilir.

Kahramanın ad alması, destanlarda karşılaşılan önemli eşiklerden biridir. Kahramanın öne çıkan becerileri ve girişeceği mücadeleler hakkında da bilgi edinmemizi sağlayan ad alma epizodu, her destanda karşımıza çıkmak zorunda değildir. Bazı destanlarda kahramanın münferit bir eylem gerçekleştirmeden de ad aldığı görülür. Bu gibi destanlarda doğum ile ilgili bir takım kehanet veya olağanüstülükler kahramanın ad alması için yeterli olur.

Çoğu kez destanın merkezî kahraman tipi doğumundaki olağanüstü haller sebebiyle beklenen kişi olduğunu kanıtlamakta ise, ad almak için herhangi bir kahramanlık göstermesi zorunlu değildir. Doğumu normal şartlarda gerçekleşen veya doğumu ile ilgili olağan dışı hadiselerle rastlanılmayan merkezî kahraman tipinin ad sahibi olması içinse, genellikle bir kahramanlık göstermesi beklenir (Kara Düzgün, 2014, 131). İnceleme kapsamındaki üç destanda da kahramanlar -olağanüstü doğum motifine yer verilmediği halde- ad almak için bir yiğitlik sergilememişlerdir. Erali Şirali destanında olduğu gibi bir toy sırasında verilse de kardeşlerin ad almak için bir yiğitlik yapmaları beklenmemiştir.

8. Kahramanların fiziki gücü yaradılıştan itibaren olağanüstüdür ve zaman zaman yırtıcı hayvanlarla mukayese edilerek tasvir edilir.

Destanlarda kahramanın en önemli özelliği fiziksel gücü ve yenilmezliğidir. Her ne kadar kahramanın -aynı zamanda- aklını kullanarak hilelerden kurtulabilen, ileri görüşlü karakterler olması beklense de onu toplumun lideri yapacak yegâne şey fiziksel gücü olacaktır. Bu durumu desteklemek adına destanlarda kahramanın doğumundan önce başlayan tasvirler, olağanüstü doğum ve büyümeyle desteklenir. Tanrı tarafından milleti korumak, yüceltmek ve karışıklıkları gidermek amacıyla yer yüzüne gönderilen kahramanların sıradan insanlardan farklı bir fiziki güce sahip olması da doğaldır (Kara Düzgün, 2014, 133). Türk destanlarında kahramanlar fiziksel yaratılışlarıyla karşılımlarına çıkan aşılmaz engellere, yenilmez düşmanlara karşı üstünlük sağlarlar. Her ne kadar tek kahramanlı destanlarda bu üstün fiziksel güç ve yenilmezlik ön planda tutulsa da kardeş kahramanlı destanlarda kahramanlar bu güce birbirlerini tamamlayarak ulaşmaktadırlar. Er Soltonoy destanında Bolotkan, tek başına bir mücadeleye girer ve burada çok önemli bir zafer elde eder:

O gün Bolotkan sırayla gelenleri bir vuruşta düşürerek Kalmukların kırk üç baturunu öldürdü, altmış dokuz batur esir aldı (2010, s. 98).

*Kocaman Bolotkan,
Kovalayarak gidiyor.
Tüm bedenini kızıl kan,
Boyamış hâlde gidiyor.
Vurularak oklanarak
Her yerine saplanarak
Bedeninden okları,
Sökerek gidiyor.
Önüne çıkanları kuzu gibi,
Boğazlayarak gidiyor (2010, s. 100).
On yaşındaki Bolotkan baturda,
Yüz bin erin gücü var.
Tek başına o çocuğa veremedik karşılık.
Tepeler aşır, taşlardan atlayıp,
Halimize bakamayıp savaşarak.
O çocuğa dayanamayıp,
Oradan da kaçarak.
Sayısız yolda kaçanlar,
Yağır eşeklere binerek
Dar kanyonu geçmek için,
Bir an önce geçip gitmek için
Suya iterek birbirlerini,
Yumruklaşıp yol için dövüştiler (2010, s. 108-109)*

Temirkan ve Bolotkan, Kalmuklar'a esir düştükleri zaman darağacına asılırlar ancak olağanüstü yaradılışları onların ölmelerini engellerler: *Cellatlar boyunlarına urgan geçirip astıklarında, iki yiğide hiçbir zarar gelmedi. Asıldıkları darağacının kalın dalı kırılarak yere düştüler. İkinci defa tekrar astıklarında ağaç yine kırıldı. Yedi defa dâra çektiler, hiçbirinde öldürmeyi*

başaramadılar. Daha sonra nişancılarını toplayıp tüfek ile ateş ettirdi. Nice kurşun değmesine rağmen, onlara işlemedi (2010, s. 180). Kahramanların olağanüstü fiziksel gücü, onların güçlü kahramanlara benzetilmesiyle desteklenir. Erali Şirali destanında kahramanlar aslan, kaplan ve ejderhaya benzetilirler. Bilindiği üzere Şirali ismi de Ali'nin aslanı anlamıyla konulmuş bir isimdir.

Er Samır destanındaki kahramanın da sıradan insanların sahip olamayacağı olağanüstü fiziksel bir gücü vardır. Sahip olduğu bu güçle karşısına çıkan tüm engelleri aşmıştır. Er Samır, avlanmaya çıktığında avlayacak hiçbir hayvan bulamaz son çare kahverengi kumlu demir dağa gider, burada da avlayacak hiçbir hayvan bulamayınca, Er Samır bu duruma çok öfkelenir: "İlletli bu dağ yok olsun" diye atarak bakır mızrağıyla dağı yıkıp devirir (Dilek, 2002, s. 38). Aynı şekilde Er Samır eşini kurtarmak için yola çıktığı sırada karşısına yer altına girmesini engelleyen bir dağ çıkar. Er Samır, bu dağı da bakır mızrağıyla yıkıp devirir. Er Samır yolculuğu esnasında altı kötü düşünceli kardeşle karşılaştığında onlar Er Samır'a kötülük yapmak için:

Altı kardeş gürzü
Eve inen Er Samır'ın
İki gözünün ortasına vurdu.
Demir gürz baş yarmadan,
Altı yöne dağılıverdi (Dilek, 2002, s. 50).

Bu olay benzer şekilde Er Samır'ın, kötü kalpli dokuz kardeşle karşılaştığı zamanda olmuştur. Dokuz kardeş, gürzü Er Samır'ın iki gözünün ortasına vurmuşlar, gürz Er Samır'ın yüzüne geldiği zaman, dokuz perli demir gürz dokuz yöne saçılmıştır (Dilek, 2002, s. 58). Yine destan metninde Er Samır'ın, gece gündüz hiç dinlenmeden atın üstünde yaptığı yolculuklar, kendisinden sayıca üstün düşmanlarla girdiği mücadeleler onun normal bir insandan farklı olağanüstü bir güce sahip olduğunun göstergesidir. Destan, bu madde de yer alan kahramanın fiziksel olarak olağanüstü olması kısmıyla uyum sağlamaktadır ancak destan kahramanı herhangi bir yırtıcı hayvanla karşılaştırılarak betimlenmemiştir.

9. Kahraman karşımıza yarı tanrı, ilk ata veya ilk insan olarak çıkabilir.

Kardeş kahramanlı destanlarda kahramanların olağanüstü güçlerine yer verilse de onların tanrısal özelliklerine dair bir bilgiye rastlanılmamıştır.

10. Türk destanlarında avcılık önemli bir meziyettir.

Avcılık Türk kültüründe ilk başlarda, insanların besin ihtiyacını karşılama amacı taşıyan sonraları kuralları olan ritüel ve gelenekleri içeren düzenli bir meslek çeşidi olarak ortaya çıkmıştır (Celilova, 2019, s. 63). Avcılık, Türk destanlarında kahramanların yeteneklerini, becerilerini göstermek için önemli bir gelenektir. Er Soltonoy destanında kahramanlar yeteneklerini ava çıkarak yerine, girdikleri mücadelelerde göstermişlerdir. Destanın muhtevasında kahramanların ava çıktıklarına dair herhangi bir bilgi yer almamaktadır.

Erali Şirali destanında kahramanlar eğitimlerini tamamladıktan sonra düşmanla savaşmak adına yola çıkarlar. Bu macera sırasında kahramanların statüsünü ortaya koymak adına bir av sahnesi karşımıza çıkar. Ok atmada beceri sahibi olan Erali, on bir kekklik avlar. Bunların altısını kendisi, beş tanesini kardeşi yer. Bir fazla bile olsa kahramanlardan biri diğerinden öne çıkmaktadır. Başka bir sahnede de kahramanlar karşılarına çıkan kaz sürüsünü avlamak adına

hamle yaparlar. Yine Erali, kazların ikisini vurur. Kahramanlar her ne kadar avlanmak için yola çıkmamış olsalar da özellikle Erali'nin ok atmadaki becerisini ortaya koyması açısından av sahneleri önemlidir. Bu av sahnesi, devamında kahramanların yolculuğunun başlamasına sebep olacaktır.

Er Samır'ın avlanmaya çıkmasından belli bir süre sonra Katan Mergen de onun yanına gelir ancak birçok dağa, ormana bakmalarına rağmen avlayacak hiçbir hayvan bulamazlar. Er Samır daha ilerilere gitmek, mutlaka avlanmak ister. Bu sırada Katan Mergen ona şu cevabı verir:

“Nice dağ aşıp geldik,
Av, kuş rastlamadı.
Kahverengi kumlu demir dağa
Gideceksen, yalnız git
Evime rahat döneyim, dedi.
Avlanacaksan, avlan” dedi (Dilek, 2002, s. 37).

Alıntıda da görüldüğü üzere, Türk destanlarında kahramanlığın önemli faaliyetlerinden biri olan avlanmak için Katan Mergen yorulmasından dolayı çok mücadele etmemiştir. Er Samır ise avlanmaya, Katan Mergen'den daha önce çıkmasına, pek çok dağ, orman aşmasına rağmen pes etmeyerek yoluna devam etmiştir. Bu da onun Katan Mergen'den daha ön planda olduğunun göstergesidir. Tıpkı Erali Şirali destanında olduğu gibi burada da büyük kardeş ön plandadır.

11. Kahraman daima ilahi güçler tarafından korunur. (Yardımcı eren tipi / aksakal tipi)

Kahramanın ilahi güçler tarafından korunması, anlatmanın yaratıldığı toplumla ve destanın türüyle doğrudan ilişkilidir. Asıl konusu kahramanlık olan destanlarda kahramanın kutsiyeti Tanrı tarafından sağlanmaktadır. Tanrının yer yüzünde nizam koyucu olarak seçtiği kişilerden olan kahramanların en zor durumlarında yardımlarına olağanüstü tipte karakterler ulaşır. Bu karakterlerin başında İslamiyet sonrası bir motif olan Hızır tipi gelmektedir. Türk dünyasında farklı seviyelerde İslami etkiye giren haklar, destanlarında da bu etkinin izlerini var etmişlerdir. Kardeş kahramanlı destanlar özelinde ifade etmek gerekirse bu madde sadece Özbek destanlarından Erali Şirali destanında karşılık bulmaktadır. Erali Şirali destanında kahramanların doğumundan önce anlatmaya dahil olan Appak şeyh, Kahramanların babası Kara Han'a çocuklarını müjdeleyen kişidir. Anlatmanın devamında da varlığını sürdüren Appak Şeyh, kahramanları olumsuzluklardan koruyan manevi el konumundadır. Er Soltonoy ve Er Samır destanında kahramanların yardımına Hızır tipi bir karakterin gelmemesi toplumsal bir sebeple gerçekleşmiş olabilir. Özbek dairesindeki destanlarda İslami karakterlerin başat noktada yer alması bu toplumdaki tercihleri tespit edebilmemiz adına önemlidir. Er Soltonoy ve Er Samır destanlarında kahramana yardım eden mistik bir güce tanık olmayız. Erali Şirali destanında ise kahramanların ölüme mahkûm edilmesinden sonra Appak Şeyh devreye girer ve kahramanların boynuna vurulan kılıçların kesmemesini sağlar.

12. Kahramanın en önemli yardımcısı olağanüstü özellikleri olan atıdır.

Türk boylarına ait pek çok destanda, ana motiflerin başında at motifi gelmektedir (Kallenderoğlu, 2006, s. 98). Kardeş kahramanlı üç destanda da kahramanlar atlarıyla anılmaktadırlar. Er Soltonoy destanında kahramanların atları olağanüstü niteliklere sahip olmasa da Temirkan ve Bolotkan'ın önemli bir yardımcısı olarak at karşımıza çıkar. İki kahramana da mücadelelerinde yardımcı olması amacıyla aynı anda at verilir:

Temirkan Batur on beş yaşındadır ve bindiği teke boyunlu doru attır. Bolotkan ise on bir yaşında, bindiği at siyah akıtmalı yürük atıdır (2010, s. 30).

Erali Şirali destanında kahramanlar öncelikle bir mollanın yanında eğitim görürler. Dokuz yaşına yetişen kahramanlar bu sefer bir bahçıvanın yanına eğitim almaya gönderilir. Bahçıvan bu iki kahramanı birer at vererek ödüllendirir: *"Bahçıvan birisine kara kaşka at verdi, diğere "Torık hayvanların en iyisidir" deyip bir at verdi. İkisi de atlarını tımarladı"* (Fedakâr, 2009, s. 65). Kahramanlar Erali ve Şirali'nin atları da birbiriyle uyumludur. Atların eğitimini de kendileriyle birlikte tamamlayan kahramanlar, yiğitlik yapmak için meydana çıktıklarında atların birbirinden ayrılmak istememesini örnek gösteren Erali, kardeşi Şirali'ye bunu bir öğüt olarak sunar. *"Yular takip her şey tamamlandıktan sonra at neşeyle arkadaşının yanına gitti., onu arkasına çekip yolu ortaladı ve arkadaşının önüne geçti. Gençler atlarını temizleyip onların üstüne ipek kumaş serdiler. Altın kubbeli zümrüt eyer koydular. İki yıllık haraçtan olan kilime sardılar. Gümüş ayıl, altın puştan şimdi kuşu geçersin. Hiçbir eksiğin yok rahvan yürüyüşten, şimdi sana binsem kuş uçmaz kervan geçmez çöl ve meydanlarda koşmaktan büyük zevk alırsın. Altın koşumları takip ikisi iki tulpara bindiler"* (Fedakâr, 2009, s. 97).

Er Samır destanında da kahramanın en büyük yoldaşı olan atının ismi "Ak Sarı"dır. Bu at destanda; kahramanın karşısına çıkan engelleri kahramanla beraber aşar ve sıradan atlarda görülmeyen büyük bir güce sahiptir. Er Samır'ın eşini aramaya çıktıkları sırada, Ak Sarı'nın etrafı altı kara Kaltar atla çevrilir, Ak Sarı'ya saldırmaya başlarlar. Normalde sıradan bir atın bu saldırı sonucunda ölmesi beklenirken Er Samır'ın atının altı ata karşı verdiği mücadele Er Samır'ı bile şaşkınlığa uğratar:

Er Samır gördüklerine şaşırdı,
Kıymetli at Ak Sarı
Üç Kara Kaltar atın
Omurgasını dişleyip oyarak
Kaburga kemiğini geriye çekerek
Yenmek üzere imiş (Dilek, 2002, s. 51).

Ak Sarı isimli atın bir diğer olağanüstü özelliği, kahramanla konuşmasıdır. Ak Sarı, Er Samır'la girdikleri bir mücadelede ona öğüt vermiştir:

"Kurban olduğum Er Samır,
Gidip onun evine gir,
Gidip kaydattığı aşını iç.
O kişiye kabalık etme,
Onun evine git" dedi (Dilek, 2002, s. 65).

Ak Sarı, aynı bu konuşmada olduğu gibi destanın iki veya üç yerinde Er Samır'la konuşmuştur. Bu konuşmalar genellikle Er Samır'a, atın öğüt vermesi şeklinde geçmektedir. Ak Sarı'nın Er Samır'la aç susuz, hiç durmadan yaptığı yolculuklarda onun olağanüstü gücünün bir diğer göstergesidir.

Destan metinlerinden verilen örneklerden de anlaşıldığı üzere, kahramanın en önemli yardımcısı; gücüyle, konuşmasıyla, hiç yorulmadan mücadele etmesiyle benzerlerinden farklı niteliklere sahip olan atıdır. Kahramanlık anlatmalarında atın bu derece ön planda olması alışıldık bir durum olsa da kahramanın yoldaşı ve tamamlayıcı parçası olan kardeşinin ön planda tutulduğu Er Soltonoy ve Erali Şirali destanlarında atlar Er Samırda olduğu gibi ön planda değildir. Er Samır destanında kardeş kahramanın ön planda olmaması sebebiyle kahraman yiğitliğini sahip olduğu olağanüstü atıyla ortaya koymuştur denilebilir.

13. Kahraman bir ülküyü gerçekleştirmek, yiğitliğini ispatlamak veya intikam almak için maceraya atılır.

Türk dünyası destanlarında kahramanın erginlenmesi adına maceraya çıkması sıklıkla karşılaşılan bir durumdur. Çocukluktan hızlı bir şekilde sıyrılan kahramanlar kendi varlıklarını ortaya koymak adına bir yiğitlik sergiledikten (çoğu zaman) sonra düşmanla savaşmak, halkının öcünü almak, varlığından yeni haberdar olduğu babasını bulmak, uzak diyarlarda yeni topraklar fethetmek, sevgili/ eş bulmak gibi pek çok sebeple maceraya atılabilmektedirler.

Er Soltonoy destanında iki kardeş kahraman, Kırgızların ezeli düşmanı Kalmuklar'a karşı savaşmak isterler. Bu sebeple, Bolotkan on bir, Temirkan on beş yaşına geldiklerinde babalarına, savaşmak istediklerini söylerler ve maceraya atılırlar:

“Bin kişiye bir kendim yeterim” diyen, kor yürekli 20 ila 35 yaşları arasında 3 bin asker birlikte, ihtiyar Karatal komutasında, savaş borazanları eşliğinde düşman üzerine atlandılar (2010, s. 46).

Kahramanın maceraya başlaması daima kendi isteği doğrultusunda gerçekleşmez. Çoğu kez kahraman öne sürülen nedenlerden ötürü maceraya atılmak zorunda kalır (Düzgün, 2012, s. 27). Erali Şirali destanında kahramanların maceraya çıkması onlara atılan iftira üzerine gerçekleşir. Üvey annelerine tecavüz ettikleri iftirasından sonra, babaları Kara Han mollaların yönlendirmesiyle şeriatı uygulayarak onları idama mahkûm eder. Beş yüz cellatla birkaç defa öldürülmeye çalışılan kahramanlara kılıç işlemez, boyunlarında ip durmaz. Bundaki hikmeti gören cellatlar kahramanların suçsuz olduğuna ikna olur, babaları ölünceye dek şehre girmemeleri şartıyla onları serbest bırakırlar. Kahramanların ilk büyük macerası bu şekilde başlar.

Er Samır destanında da kahraman kendi isteğinden bağımsız olarak maceraya atılmasının iki nedeni vardır. Birincisi, eşinin Kara Bökö tarafından kaçırılması ikincisi de kaybolan kardeşi Katan Mergen'i bulma amacıyladır. Er Samır, kaçırılan eşini bulmaya gittiğinde, eşinin çok kötü bir halde olduğunu görür ve orada bulunan Kara Bökö'nün eşi, Sarı Koron'u görür. Çok hiddetlendiği için intikam almak adına Sarı Koron'u cezalandırır:

Sıyırıp sırtını döverek,
Kalçasının etini yaralayıp,
Ak kemiği görünene kadar döverek,
İki dizini oyarak,
Erlik Biy'in at direğine
Baş aşağı astı (Dilek, 2002, s. 73,74).

Er Samır, yolculuğa çıkmadan önce intikam almak gibi bir düşüncesi olmamasına rağmen eşine yapılan eziyetleri görünce içinde bir intikam duygusu oluşmuş bu nedenle de Sarı

Koron'u cezalandırmıştır. Görüldüğü gibi kahramanın maceraya atılmadan önce bir ideali vardır. Bu ideali gerçekleştirme uğruna girdiği mücadelede eşinin intikamını da almıştır.

14. Maceraya atılan kahraman yurdundan uzaklaşır.

Ülkü Kara Düzgün'e göre kahraman kendisine bahşedilen ömür boyunca sürekli hareket halindedir. "Bu süre zarfında kahraman yaşlanmaz, hastalanmaz veyahut güçten düşmez. Bu durumlar ortaya çıksa da geçicidir. Kahramanın ilerleyişi kaosu kozmosa çevirene dek devam eder." (Düzgün, 2012, s. 29) Er Soltonoy destanında da kahramanlar, Kırgız toprağından uzaklaşır nice yollar aşarak Kalmuklara doğru yol alırlar:

Talas'ın nehrinden, Dangek vadisinden geçerek yol aldılar. Yorga atının üzerinde yoluna devam eden Temirkan batur atından inerek dürbünüyle gözünün önünde uzanan Talas ovasına göz gezdirdi. O tarafa bakarken Kögöykan'ın şehrinin dış tarafında karınca gibi görünen Kalmuk ordusunu gördü (2010, s. 46).

Erali Şirali destanında da kahramanlar uğradıkları iftira neticesinde yurdundan uzaklaşmak zorunda kalırlar. Bu uzaklaşma her iki kardeşin ayrı ayrı serüvenler yaşayarak erginlenmesiyle son bulur. Yurdundan uzaklaşan kahramanlardan Erali Bağdat ilinin padişahı; Şirali ise yine o bölgenin ünlü kuyumcularından biri olur. Bu serüvende önce küçük kardeş Şirali evlenir. Ardından Erali savaştığı bir başka padişahı yenerek onun kızıyla evlenir. Bütün bu serüven tamamlandıktan ve kahramanlar erginlendikten sonra yurda dönüş başlar.

Er Samır'ın mücadelelerinin her biri de onun bir yola koyulmasıyla başlar. Er Samır, yaşadığı yerden o kadar uzaklaşır ki bu yolculukta aylar hatta yıllar geçer. Er Samır'ın bu uzun yolculukları sebepsiz değildir. O, yolculuklarında türlü zorluklarla karşılaşır, bu zorluklar onun kahramanlığını göstermesi için bir fırsattır. Er Samır, kaçırılan eşini kurtarmak ve kaybolan kardeşini bulmak için yolculuğa çıkmaktadır. Bu macerada karşılaştığı kötü karakterlerle mücadeleye girer. Kaosun hâkim olduğu gidiş macerası dönüşte yerini kozmosa bırakır. Kahraman dönüş yolculuğunda iyi karakterlerle karşılaşır onlarla bir ziyafet tertip eder.

15. Kahraman mücadelesinin büyük bir bölümünde veya en tehlikeli durumlarda genellikle yalnızdır.

Destan kahramanları bazen, ilahi veya fâni birtakım güçlerle birlikte hareket eder ancak destanın coşkunluğa ulaştığı, önemli savaşların olduğu kısımlarda kahraman tek başınadır (Düzgün, 2012, s. 30).

Er Soltonoy destanı bu maddeye uyum sağlamamaktadır. Diğer destanlardan farklı olarak Temirkan ve Bolotkan bütün mücadelelerini birlikte yürütmektedirler. Öyle ki bu sebeple ikisi birlikte düşmana esir düşmüşlerdir.

Erali Şirali Destanı'nda ise iki kardeş kahraman birlikte doğup büyüdükleri halde maceralarının başladığı dönemden itibaren ayrı ayrı kendi hikayelerini yaşarlar. Yaşlı bir dede görünümündeki Hızır'ın onlara önceden haber verdiği gibi biri Bağdat'a yönetici, diğeri de Bağdat şehrinde ünlü bir kuyumcu olur. Şirali âşık olduğu peri diyarının kızı Afıtabay ile birlikte olduğunda tek başına tutsak düşer. Erali de padişah olduktan sonra girdiği savaşlarda kardeşinden ayrı tek başına savaşmaktadır. Bu noktada destanda dikkati tek bir kahramana vermek adına önemli bir işlev yerine getirilmektedir. Kahraman, dostları ve yardımcılarıyla birlikte savaşlar kazanan bir olgu olsa da her birinin kahramanlığına gölge düşürmemek adına savaş ve mücadele sahnelerinde kahramanlar ayrı yerlerdedirler.

Er Samır'ın mücadelesinin başından sonuna kadar da fiziki anlamda hiç kimse onun yanında değildir. Er Samır; herkesin korktuğu Kara Bökö'yü, altı kötü düşünceli kardeşi, kötü kalpli dokuz kardeşi, yer altı dünyasının hâkimi Erlik'i alt ederken yanında hiç kimse yoktur.

16. Kahraman cesurdur. Kendisi ile denk güç ve yaradılıştta olmayanlarla savaşmaz.

Destanlarda kahramanların gücü karşlarına konumlanan düşman ve engeller sayesinde görünür kılınmaktadır. Bu sebeple kahramanlar her zaman onların güç ve yeteneklerini gösterebilecekleri seviyeden mücadelelere girerler. Kahramanın diğer insanlardan statü olarak üstte konumlanabilmesi için bu gereklidir. Kardeş kahramanlı destanlarda da bu durum değişmez. Kahramanların kendilerinden güçsüz düşmanlarla savaştıklarına tanık olmayız.

Er Soltonoy destanında iki kardeş kahraman -yaşları küçük olmasına rağmen- bir yiğitlik göstermek isterler. Karşlarında, onlardan daha üstün nitelikli düşmanları olsa da mücadeleye atılmaktan hiçbir zaman geri durmamışlardır. Temirkan ve Bolotkan, Kalmuklara karşı savaşmaya gitmek istedikleri zaman çocuk diyebileceğimiz yaşadılar. Buna rağmen babalarının sözünü de dinlemeyerek Kalmuklarla savaşmaya giderler. Kahramanların babaları, oğullarının girmek istedikleri mücadeleden vazgeçirmek için ve Kalmuklarla oğullarının gücünün denk olmadığını göstermek için Kalmuklardan şu şekilde bahseder:

*Kalmukta nice devler var,
Savaşmak için nice hüner var.
Çengel taksa öldüren,
At binmeyen piyadeler var.
Kalmuk'ta kahraman Kalman var.
Dağ deviren dokuz pehlivan var.
Engel olan Kırgız için,
Bir sürü alt edecek derman var.
Domuz gibi sert vuran Kalmuk var,
Gölgesi dağ gibi Alpler var.
Vuruşup yenmek için,
Bin bir türlü hazırlıkları var.
Özellikle urganla örülen,
Ağları var Kalmuk'un
Burnu dağın zirvesi gibi,
Güçlüleri var Kalmuk'un (2010, s. 27).*

Görüldüğü gibi mücadele edecekleri kişilerin iki kahramanın gücüyle denk hatta ekipman olarak da daha üstün olduğu belirtilmiştir. Kahramanlar, bu sözleri duymasına rağmen hiçbir geri adım atmamıştır. Cesur bir şekilde düşmanın karşısına çıkmıştır.

Bolotkan tek başına girdiği bir mücadelede düşman şu şekilde tasvir edilmiştir:

"Buraya savaşmaya gelen Colborskan'ın Bolotkan'ıymış meğer. Ona kim ağzının payını verecek?" dedi. Orada oturan Kalmak askerlerinin içinden cüssesi dağ gibi, burnu kaya gibi, iki kolu çınar gibi, oturması minare gibi olan Şooken adlı bir baturu atlandırıldı (2010, s. 97).

Erali Şirali destanında kahramanlar bir gün ava çıktıklarında karşılıklarına çıkan kazlardan ikisini vururlar. Kaçan kazlardan birini takip ettiklerinde üvey anneleri Gülçehre'nin çadırına gelirler. Kazlarının vurulduğunu gören Gülçehre kahramanlara iftira atarak onların cezalandırılmasını ister. Kahraman Erali ve Şirali güç olarak kendisine denk olmayan üvey annesinin iftira attığını bilse de onunla savaşmaz ya da onu ilk anda cezalandırmaz.

Er Samır'ın kahraman olmasını sağlayan özelliklerin başında olağanüstü bir güce sahip olması gelmektedir. Gücünün farkında olan kahraman Er Samır, yolculuğunda karşılaştığı hiç kimseden korkmamış, pek çok insanın öldürüldüğü, işkence edildiği yer altı dünyasına girmekten de hiç çekinmemiştir.

Destanda Er Samır'ın mücadele etmesi gereken kişiler ya sayıca ondan üstün ya da onunla denk güce sahip kişilerdir. Bunun haricindeki varlıklarla Er Samır herhangi bir mücadeleye girmemiştir. Yolculuğu sırasında Er Samır'ın karşısına ilk önce, altı kötü düşünceli kardeş çıkar. Bu kardeşlerin kötü düşünceli olduğunun farkına vardığı anda onlarla hiç korkmadan kavga eder:

Üç kardeşi kaparak,
Kemiklerini sıkıca tuttu.
Sağlam bellerini iyice sıktı.
Kalan üç kardeşi
Sırtlarından tutarak,
Alıp ak göğe çıktı,
Çıkıp gök buluta yükseldi (Dilek, 2002, s. 51).

Er Samır, yolculuğu esnasında karşısına çıkan kötü kalpli dokuz kardeşe karşı da aynı şekilde üstünlük sağlar. Tüm halkın korktuğu, at öldürüp yiyen, er öldürmeye alışkın, şeytan yaratılışlı Erlik Biy (Dilek, 2002, s. 99) neredeyse, Er Samır'la denk bir güce sahip olmasına rağmen kahraman Er Samır onu da yener:

Dört kazığı yere çakıp,
Dört tarafından bağladı.
Kara kayış kamçısıyla
Erlik Biy'e vurdu.
Erlik Biy'in sesi
Yer üstüne kadar çıktı (Dilek, 2002, s. 100).

Destanlardan verilen örneklerden de görüldüğü gibi Er Samır, karşısına çok büyük engeller çıkmasına rağmen yolundan hiç şaşmamış cesurca mücadele etmiştir. Aynı zamanda mücadelelerinde kuvvet olarak kendisinden daha zayıf insanlarla mücadele içinde olmamış, kendisiyle eşit güce sahip kişilerle savaşmıştır.

17. Kahraman kendisine düşman olan varlıklarla hatta gerektiğinde babası ile de mücadele eder.

Destanlar, bir milletin beklenti ve ideallerini gerçekleştiren kahramanların anlatmalarınıdır. Merkeze kahramanın konumlandığı bu anlatma türünde kahramanı ideallerinden uzaklaştıracak her engel aşılmalıdır. Kimi zaman kahramanların ideal birer tipe dönüşebilmesi

adına güçlü bir otoriteye sahip olan babalarıyla da mücadele ettiklerine şahit oluruz. Kahramanların babalarıyla girdikleri mücadeleleri psikanalitik yöntemler ışığında aydınlatmaya çalışan Sigmound Freud, C. Gustave Jung veya Otto Rank gibi araştırmacıların aksine Lord Raglan, kahraman olgusunu çok daha realist ve yalın bir yaklaşımla ele alır. Özellikle kahramanlık anlatılarında asıl mücadelenin fiziki dünya ile ilgili olduğunu savunan Raglan, baba oğul mücadelesini de geçiş ritüelleri ve erginlenme ile açıklama yolunu seçer (Kara Düzgün, 2014).

İnceleme kapsamına aldığımız destanlardan Er Soltonoy'da kahramanlar kendi halkının düşmanı Kalmuklarla bir savaş halindedir. Bu destanda kahramanların baba oğul çatışmasına girmedikleri görülmektedir. Destanda kahramanlar genellikle beraber bir mücadele içine girerlerken, Kalmuklarla bir mücadelede ağabeyi Temirkan, Bolotkan'a tek başına mücadele etmesini söyler:

Temirkan Batur: "Bugün erlerin sınanacağı gün, Bolotkan Batur teke tek çıksın" dedi. Bolotkan'ın Kalmuk'a karşı atlanmasının beyanı:

*Yürüdü Bolot yürüdü,
Düşmana hünerini göstermeye.
Bu hüneri, kalabalık halkım,
Dikkatle şimdi seyredelim (2010, s. 96).*

Erali Şirali destanında ise anlatmanın merkezinde baba oğul çatışması yer almaktadır. Kahramanlar henüz ergenliğe yeni ulaştıkları bir zamanda üvey anneleri Gülçehre'nin iftirasına uğrarlar. Çocukların şeriata göre yargılanmasını ve öldürülmelerini isteyen Gülçehre, padişah Kara Han ile mollaları kandırır ve amacına ulaşmaya çalışır. Her ne kadar çocuklarının suçsuz olduğunu düşünse de kahramanların babası Kara Han, mollaların hükmünü yerine getirmek adına çocuklarının ölüm emrini verir. Bu olayla birlikte kahramanlar, babalarıyla da mücadeleye girmek zorunda kalırlar. Kanunların evlat sevgisinden önde olduğunu belirten Kara Han, onu ikna etmeye çalışan kimseyi dinlemez ve sözünden geri dönmez. Bunun üzerine babalarını düşman ilan eden çocuklar yurtlarından uzaklaşır ve maceraya atılırlar. Bu macera sürecinde ayrı ayrı kendi kahramanlık serüvenini yaşayan Erali ve Şirali, erginlenme süreçlerini tamamladıktan sonra kendi yurtlarına geri dönerler. Bu dönüşü ilk gerçekleştiren ve babasının ordusuyla savaşıp onları yenen kişi büyük ağabey Erali'dir. Annesini ve zindandakileri kurtardıktan sonra üvey annesi ve babasını cezalandıran Erali, kendi yurdunun padişahı olur.

Er Samır destanında kahramanın babası, kahramana bazı olaylar sonucunda öfkelenip kızsa da kahraman hiçbir zaman babasıyla mücadeleye girmez. Destanda kahraman, yalnızca kendisine zarar vereceğini düşündüğü, kötü düşünceli olduğunu anladığı ve tüm halka işkence eden, onları öldüren düşmanlarla mücadele etmiştir. Onun haricinde yolculuğu sırasında suçlu olmayan hiç kimseye zarar vermemiştir.

18. Macerada birçok zorlukla karşılaşılır.

Er Soltonoy destanında Temirkan ve Bolotkan'ı ele geçirmek amacıyla Kalmuk'lardan Madılbek isimli bir kişi, Kırgızlara gider. Ancak bu gidişte kendi kimliğini açıklamaz. Madılbek, hem Temirkan ve Bolotkan'a hem de oradaki insanlara kendini sevdirebilir. Uzun bir süre Kırgız'da vakit geçiren Madılbek'in düşman olduğunu Temirkan ve Bolotkan hiçbir zaman anlamaz. Hatta, insanların aklından geçenleri tahmin eden, onların iyi niyetli ya da kötü niyetli olduğunu

bir bakışından anlayan Tagaykan isimli bir han Madilbek'in kötü niyetli olduğunu söylemesine rağmen iki kahraman da bunu inkâr eder. Temirkan'ın eşi Orolkan da rüyasında Madilbek'in kötü niyetli olduğunu görür bunu anlatır ancak yine de Madilbek'in kötü biri olduğuna iki kahraman da inanmaz. Ancak Madilbek bir hile yapıp Temirkan ve Bolotkan'ı esir düşürür:

*Doğrudan kendisi saldırmaya,
Madilbek göze alamadı.
Bir süre sonra bir Kalmuk
İlaca batırılan pamuğu
Arkadan gelip hissettirmeden
İlaçlı pamuğa bastı.
İkisinin de burnuna
Getirdiği ilacı bastırdı.
Kurnaz Kalmuklar düşünüp,
Böyle bir çare bulmuş.
Attan düşüp ikisi de
Kara toprağa uzandı (2010, s. 147).*

Erali Şirali destanında kahramanların maceraya atılmaları epizotunda kahramanlar birbirinden ayrı düşerler. Bir kervan tarafından önce alıkonan ardından gerçek anlamda "talih kuşu"nun konmasıyla Bağdat'a padişah olan Erali en büyük sınavlarından birini düşmanla savaşından önce birebir savaşında verir. Müstakbel eşi Mastura'nın kahramanı Devir, Erali'yi öldürmek üzere yola çıkar. Bu kavgada Erali Devir'i yener ve sonra onunla dost olur. Çıktıkları macerada ağabeyi Erali'den ayrı düşen Şirali ise önce bir kuyumcunun kızıyla evlenir ve kuyumculukta ünlenir. Daha sonra onunla evlenmek isteyen başka bir kadın olan peri diyarının kızı Afitab yaşlı bir kadın aracılığıyla Şirali'ye haber gönderir. Burada Şirali'nin ilk eşi Akılay'ın da onayıyla iki aşık buluşurlar. Onları yakalayan muhafızlar ölüme mahkûm edilmelerini isterler. Şirali'nin bu zorluktan kurtulmasını tutsak edildiği bölgenin padişahı olan Erali sağlar. Bu olayla kardeşler birbirine kavuşur.

Er Samır destanında kahraman ilk olarak eşini yer altından kurtarmak için çıktığı yolculukta karşısına çıkan ilk engel altı kötü düşünceli kardeş ve dokuz kötü kalpli kardeştir. Er Samır, bu kardeşlerle bir mücadeleye girer ve galip gelir. Bundan sonra Er Samır'ın karşısına çıkan engel, geçit vermeyen Ak Dağ ve ters akan bir denizin kenarındaki Kara Dağ'dır. Er Samır, Ak Dağı okuyla parçalara ayırır ve yoluna devam eder. Kara Dağı'ndan da dağ iyesinin yardımıyla geçmiştir.

Er Samır kardeşini bulmak amacıyla yaptığı ikinci yolculuğunda da pek çok zorlukla karşılaşır. Bu yolculukta nihai amaç Erlik'e ulaşmaktır. Er Samır; karanlık fırtına koparan yetmiş yedi kütüğü, bataklığa dönüşen kuyu suyunu, üzerinde kıl bir köprüden başka geçidi olmayan bir ırmağı ve sonunda da Erlik'in sarayının önündeki biri altı, diğeri sekiz gözlü iki köpeği geçerek Erlik'e ulaşır (Uluşık, 2015, s. 152).

19. Kahraman mücadelesi esnasında yeraltı ve üstüne seyahatler yapar ve nadir de olsa bazı destanlarda ölüp dirilir.

Yeryüzündeki insanların yardım diledikleri yer, gökyüzü olarak kabul edilmektedir (Yıldırım, 2011, s. 1954). Türk destanlarında kahramanlar kimi zaman yer altına yahut gökyüzüne

seyahatler yapar. Daha çok mitik destanlarda karşımıza çıkan bu türden maceralar sadece Er Samır destanında tespit edilmiştir. Destanında Er Samır, bir yolculuk olarak yapmasa da gökyüzüne çıkmıştır. Destanda Er Samır, altı kötü düşünceli ve dokuz kötü kalpli kardeşle mücadeleye girer. Bu sırada, kardeşlere hiddetlenen Er Samır onları göğe çıkarır:

Kolundan tuttuğu dört delikanlıyı
Alıp göğe çıktı
Gök göğe yükseltip çıktı. (...)
Yarım kaya baraka şimdi
Göge dek yükselip
Değişik ak saray oluverdi. (...)
Er yaratılışlı Er Samır
Kara Bökö Bahadırı
Ayak bileğinden tutarak
Alıp ak göğe çıktı
Yükseltip gök göğe çıktı (Dilek, 2002, s. 59, 66, 80).

Yer altı “insan başta olmak üzere yeryüzündeki varlıklara zararı dokunacak karanlık güçlerin sembolik mekânı” olarak tanımlanmaktadır (Arslan, 2005, s. 70). Özellikle mitik unsurların yoğunlukta olduğu destanlarda kahramanların sıklıkla yer altı diyarına seyahat etmelerine şahit oluruz. Diğer iki destanda göremediğimiz bu yolculuk mitik destanlar arasında tasnif edebileceğimiz Er Samır destanında karşımıza çıkar. Er Samır’ın yer altına ilk seyahati, Kara Bökö tarafından kaçırılan eşini kurtarmak amacıyla yapılmıştır. İkinci seyahati de kaybolan kardeşi Katan Mergen’i bulmak amacıyla. Er Samır’ın yer altına yolculuk yaptığını, Erlik’in damadı olan Kara Bökö’nün orada yaşamış olmasından ve destanda geçen ifadelerden anlıyoruz:

Yeraltına gitme, dedi.
Onun, ölür canı yok,
Onun, geçer yaşı yok.(...)
Ondan sonra Er Samır,
Yer altına yöneldi. (...)
Böylece çok vakit geçmeden,
Yeraltına inen delikten geçti (Dilek, 2002, s. 44, 63, 95).

Destanda, Er Samır’ın önce yer üstüne çıktığı, sonrasında da yer altına iki kez seyahat yaptığı görülmüştür. Bu anlamda, “destan kahramanı savaşı sırasında yerüstü ve yeraltına yolculuk yapar.” maddesiyle örtüşmektedir.

20. Kahramana yardım eden olağan kişiler vardır.

Destan kahramanın olağanüstü yardımcılarının yanında sıradan yardımcıları da vardır. Kara Düzgün, her zaman kahramanla beraber olan kırk yiğit, eşi, yolda denk geldiği iyi niyetli ve çoğu zaman yaşlı bir kadının ya da erkeğin kahramana yardım eden olağan karakterler arasında değerlendirilebileceğini dile getirmiştir (Düzgün, 2012, s. 38). Soltonoy, Şabek ve Kıyır batur gibi isimler ve kırk yiğit Temirkan ve Bolotkan’ın mücadelesinde onlara yardım etmiştir.

Aynı zamanda bu isimler Temirkan ve Bolotkan, Madılbek'in ihanetine uğrayıp Kalmuklara kaçırıldığında da onları kurtarmak için plan yapıp iki kahramanı kurtarma girişiminde bulunurlar:

*Sarı doruyu sürüp,
Dizi dizi ter akıtıp,
Salınarak çıktı Soltonoy
Ağızlığını dişletip.
Soltonoy batur, yiğit Şabek,
Büyük katliam yaptı ya
Batur Kalmuk devlerine,
Yiğitler mızrak sapladı ya (2010, s. 155).*

Erali Şirali Destanı'nda kahramanların yardımına pek çok olağan kişi yetişmektedir. İlk önce idam cezasına çarptırıldıkları anda başta anneleri olmak üzere eğitim aldıkları şeyh ve kalenderler idamın engellenmesi için çocuklara yardım ederler. Kahramanların maceraya başlamasından sonra da bu yardımlar devam eder. Şirali bir kuyumcunun himayesine girip kızıyla evlenir. Daha sonra kendisine âşık olan Afıtab adlı başka bir kadınla birlikte olduğu sırada yakalanır ve zindana atılır. Onu zindandan kurtarmaya ilk karısı Akılay gelir.

Er Samır da yolculuğu esnasında iyi niyetli bir kızla karşılaşmıştır. Altın Topçı genç kız, ağabeylerine "Altmış kağanın ağabeyi ünlü, şanlı, Er Samır evinize geliyor." diyerek Er Samır'a hürmet etmelerini söyler ve Er Samır'a sofraya hazırlar:

*Meyve, yemiş yiyecek yığılan,
Sert içki hazırlanan
Altın masayı altından tutarak
Yüz hizmetkâr gelin,
Yüz kojuncu gelinin
Altın Topçı genç kız
Önlerinden geldi (Dilek, 2002, s. 52).*

Altın Topçı kızla aynı nitelikleri gösteren bir diğer iyi niyetli kişi Altın Sanar'dır. Altın Sanar da Er Samır'a zarar vermek istemez, ağabeylerine ona hürmet etmelerini söyler ve ona Altın Topçı gibi sofraya hazırlar. Destandan verilen örneklerden anlaşılacağı gibi Er Samır'a yolculuğu sırasında kötü insanlarla karşılaştığı gibi sıradan ama iyi niyetle ona yardım etmek isteyen insanlarla da karşılaşmıştır. Bu manada yukarıda belirtilen maddeyle uyum sağladığı görülmüştür.

21. Kahraman macerası esnasında evleneceği kız ile tanışır.

Türk destan geleneğinde olabildiğince dikkatle işlenen bir konu olan evlilik, ana olay olarak evlilik üzerine inşa edilmeyen destanlarda bile oldukça önem verilen epizotların başında gelmektedir (Kara Düzgün, 2010: 39). Kahramanın erginlenme serüveni, eş seçimi ve evlenmesi ile bir üst noktaya taşınır. Er Soltonoy destanında da evlilik, ana konu dışında yer alsa da kahramanlardan Temirkan'ın evlendiği bilgisine yer verilmektedir.

Gerçekte Orolkan'ın sevdiği Temirkan'dır. O güç bela bir yolunu bulup Temirkan'a bir mektup yazıp biriyle gönderir (2010, s. 73). Temirkan, bu mektubu görür ve kırk yiğide akıl danır. Hiçbiri ne diyeceğini bilemediği sırada Kıyır Batur:

Bana kendi sevdiğim yiğitlerden; Soltonoy, Şabek, Dönkönöy ve Çogoy'u yanıma verin. Onu nerede olursa olsun bulup, kendisini veya kendi ağzından güvenilir sözünü getiririm." (2010, s. 74) diyerek yol alırlar. Orolkan'ı alırlar ve memleketlerine getirirler. Destanın ana kahramanlarından Bolotkan ise evli olmasa da nişanlıdır.

Erali Şirali Destanı'nda kahramanlar ikiz doğmuş olsa da Erali büyük, Şirali küçük çocuk olarak tasvir edilir. Kahramanlar maceraya çıktıklarında Şirali önce kuyumcunun kızı Akılay'la evlenir. Ardından kendisine âşık olan peri diyarının kızı Afitabay ile de Akılay'ın izniyle evlenir.

Kahraman Erali ise çıktıkları macerada padişahlığını ilan ettiği halde henüz evlenmemiştir. Bir gün ava çıktığı sırada tutsak edilen dostlarından haber alır. Onları kurtarmak için düşman kahramanı Devir ile savaşır onu yener. Ardından Devir ile dost olup düşman padişahıyla birlikte savaşır. Padişahın kızı Aytöre ile evlenen Erali de erginlenmesini tamamlamış olur. Aytöre'nin diyarını yönetmesi için dostu Umarı tayin eder.

22. Kahraman maceradan döner.

Destanların hemen başında kahramanların çözmek zorunda oldukları problemler hakkında bilgi verilir. Kaos ve kozmos bağlamında değerlendirdiğimizde destanlarda kahramanlar çözmek zorunda oldukları kaosu kendi erginlenme serüveniyle birlikte kosmosa dönüştürerek çıktıkları maceradan dönerler. Kardeş kahramanlı destanlarda da bu durum benzer bir işleyişe sahiptir. Er Soltonoy destanında kahramanlar Temirkan ve Bolotkan öncelikle Kalmuklar ile savaşmaya giderler. Bu mücadeleden zaferle dönerler:

İşte bu şekilde Kırgız baturları sayısız Kalmuk'u kovalayarak Carkent'e kadar öldürerek, koyun gibi sürerek, çoğunu kırarak, unutulmayacak bir iş yaptı. Yeryüzü ölüyle dolup, ölmeyenler halsiz, dermansız kaldı. Kırgız baturları Çüy'e doğru dönerek yol aldılar (2010, s. 102).

Kalmuklarla mücadelesinden dönen Temirkan ve Bolotkan, Madılbek tarafından ihanete uğrayıp kaçırılırlar. Kalmuklar tarafından on iki yıl boyunca esir tutulan Temirkan ve Bolotkan, Şırgıy adlı bir âşıkla yaptığı atışmayı kazanırlar. Böylelikle iki kahraman da serbest kalır ve memleketlerine dönerler (2010, s. 210, 211).

Erali Şirali destanında kahramanların yolculuğu her iki kahramanın evlenmesiyle nihayete ermektedir. Bu erginlenme sürecinden sonra kahraman Erali, zindanda tutsak edilen annesi ve dostlarını kurtarmak ve onlara atılan iftiranın öcünü almak için babasının yurduyla savaşa girer. Babasının askerlerini yenen Erali, babası ve üvey annesini cezalandırıp ata diyarının yeni padişahı olur. Kardeşini Bağdat diyarına dostu Umarı da kendi eşi Aytöre'nin diyarına padişah yapar.

Er Samır da yola çıktıktan sonra pek çok zorlukla karşılaşmıştır. Yer altına inebilmek için yeryüzünde karşısına çıkan engelleri aşmış, düşmanlara karşı savaş vermiş, yer altına indikten sonra da yer altındaki zorluklarla mücadele etmiştir. Eşi, Altın Tana'yı kurtarmak için çıktığı yolculuktan zaferle dönmüş sonrasında kaybolan kardeşi, Katan Mergen'i de bularak

yurduna dönmüştür. Onca mücadeleye rağmen Er Samır, hiç zarar görmeden ülküsünü de gerçekleştirip yurduna geri dönmüştür bu sebeple, “destan kahramanının serüveninden döner” maddesiyle uyum sağlamaktadır.

23. Kahraman ölür.

İnsanoğlu destanların yaratıldığı dönemlerde destan kahramanları gibi şahısların gerçekten var olduklarına ve onların sayesinde ölümü yenerek sonsuz bir iktidar gücüne kavuşacaklarına inanmışlardır. Türk destanlarında sık sık karşılaştığımız ölüp dirilme motifi bu temenninin destandaki yansımasıdır. Aslında sıradan insan, kahraman tipini kurgularken ulaşmak istediği durumu ifade etmiştir. Mitolojide tanrılar panteonunun kahramanları ölümsüzdür. Destanda ise merkezî kahraman tipi ne kadar güçlü olursa olsun destan sonunda dünyadan ayrılmak zorundadır. Ancak toplum, destan öncesi dönemde tanrılardan beklediği fonksiyonları destan döneminde kahramana yüklediği için kahraman tipinin ölümünü kabullenmek istemez. Destan sanatı, kahramanı taşıdığı işlevler gereği daima yaşatmayı seçmiş, ölüm gerçeğini kahramandan uzaklaştırmıştır. Kültürel birçok unsuru bir bütün olarak bünyesinde taşıyan kahraman, destan içinde bir fani olmaktan öte, millî bir sembol konumundadır. Öyle ki, destan anlatım geleneği içinde kahramanların ruhuna büyük hürmet gösterilir, destanlar kutsal birer metin olarak telakki edilir. Kahramanın bedeninin dünyadan ayrıldığı kabullenilirken, ruhunun daima milletle iç içe yaşadığına inanılır (Kara Düzgün, 2014, 201). Kahramanın ölümüne tanık olduğumuz destanlarda kahramanın eşinin hamile olduğu ve kendinden sonra kahramanlığı oğlunu devam ettireceği bilgisine ulaşırız. Böylece destan kahramanının kutsal ruhu, soyu üzerinden devam ettirilmiş olacaktır. Kardeş kahramana sahip üç destanda da böylesi bir ölümle karşılaşmaz. Destanlar kahramanların ülkülerini gerçekleştirmesiyle son bulur.

24. Kahramanın ölümünden sonra ülküleri, soyundan gelenler tarafından devam ettirilir.

Yukarıdaki maddenin devamı niteliğinde olan bu maddeye de kardeş kahramanlı destanlarda rastlanılmamıştır.

Sonuç

Bu çalışmada, birden fazla kahramana sahip olan Er Soltonoy, Erali Şirali ve Er Samır destanları Türk destan kahramanı kalıbı bağlamında incelenmiştir. Karşılaştırmalı bir incelemenin neticesinde bu destanlarda Türk destan kahramanında olması beklenen pek çok özelliğe rastlansa da birtakım özelliklerin ise bu destanların hiçbirinde yer almadığı tespit edilmiştir.

Türk destanlarındaki merkezî kahraman tipine dair yirmi dört maddede sıralanan özellikler referans alındığında; Erali Şirali destanında on sekiz, Er Soltonoy destanında on altı, Er Samır destanında ise on beş maddenin uyumlu olduğu görülmektedir. Merkezi kahraman tipinin özelliklerine en fazla maddeyle uyumlu olan destanın kahramanlarının ikiz olması rastlantısal bir durum olmasa gerektir. Erali Şirali destanında kahramanlar tek sahnede doğup büyüdüklerinden, bir kahramana sahip olan diğer Türk destan kahramanının serüvenine benzer bir hayat sürerler. En az benzeşim gösteren destan ise on beş maddeyle Er Samır olmuştur. Bu destandaki benzeşimin az olması, kahramanın doğum öncesi, doğumu ve ergenliğiyle ilgili bilgi verilmemesinden kaynaklanmaktadır. İncelemeye dahil ettiğimiz metinde kahraman yetişkin ve evlidir.

İnceleme kapsamındaki destanların hiçbirinde karşılaşılmayan madde sayısı ise beştir. Merkezî kahraman tipini özelliklerinden farklı olarak kardeş kahramana sahip üç destanda da kahramanların olağanüstü şartlarda bir doğumuna rastlanmamıştır. Bunun bir zorunluluk olmadığını ifade eden Kara Düzgün'e göre böylesi bir eksiklik ileride kahramanın karşılaşıacağı zorluklarda yardımına yetiyecek başka bir motifin yüceltilmesiyle karşılık bulur. Kendi kanından bir kardeşe sahip olan kahramanın olağanüstü doğum motifine sahip olmaması bu sebeple anlaşılır bir durumdur.

Kahramanın, bir yiğitlik sergiledikten sonra ad alması özelliği de kardeş kahramanlı destanlarda karşımıza çıkmaz. İnceleme kapsamındaki üç destanda da kahramanlar ad almak için bir yiğitlik sergilememişlerdir.

Merkezî kahraman tipine ait özelliklerden biri de kahramana atfedilen yarı tanrı, ilk ata veya ilk insan olmadır. Daha çok mitik destanlarda karşımıza çıkan bu türden özelliklere kardeş kahramanlı üç destanda da rastlanmamıştır. Kahramanların olağanüstü özelliklere sahip olmalarının ötesinde bir gücü ifade eden bu özellik için Oğuz Kağan ve Manas gibi kahramanlar örnek gösterilse de iki erkek kahramana sahip anlatmalardan ortak ata olma vasfını beklemek anlamsız olacaktır.

Merkezî kahramana ait özelliklerden son ikisi; kahramanın ölümü ve kahramanın ölümünden sonra ülkülerinin soyundan gelenler tarafından devam ettirilmesidir. İnceleme kapsamına aldığımız üç destan da toplumsal birliği tamamladıktan sonra son bulur. Kardeş kahramanların ölümü ve sonrası hakkında bir bilgi verilmez.

İncelediğimiz Erali Şirali ve Er Soltonoy destanlarında iki kardeş kahraman merkezde iken Er Samır destanında kahramanın kardeşi merkezî konumda değildir. Destanlarda kardeş kahramanlar güç ve beceri bakımından birbirleriyle uyumludur. Örneğin; Er Soltonoy destanında fiziki özellikler bakımından iki kardeş de bir destan kahramanında olması beklenen alp tipi özelliklere sahiptir. Ancak destanda küçük kardeş olarak yer alan Bolotkan tasvir edilirken onun daha hızlı büyüdüğü ve iki kardeşin kahramanlık göstermesi gereken bir yerde Bolotkan'ın daha güçlü olduğu yansıtılır. Ağabey Temirkan, Bolotkan'dan dört yaş daha büyüktür. Aynı zamanda destanın bazı yerlerinde Temirkan'ın söz sahibi olduğu, mücadelede âşık olunan ve evlenen kişinin de Temirkan olduğu görülmektedir. Verilen misallerden de anlaşılacağı gibi iki kardeş kahraman arasında, mecazi anlamda güç dengelerinin değiştiği aşikârdır. Benzer bir denge Erali Şirali destanı için de söz konusudur. İkiz olarak dünyaya gelen kahramanlardan Erali'nin büyük çocuk, Şirali'nin ise küçük çocuk olduğu belirtilir. Bu durum kahramanların becerilerine ve dolayısıyla maceralarına da etki etmiştir. Erali ok ve yay kullanmada usta iken Şirali kılıç kullanmada uzmanlaşmıştır. Destanın başından sonuna kadar bu denge korunsa da ağabey Erali'nin bir adım önde olduğu sezdirilir. Bir ülkeye padişah olan Erali'dir. Yurda geri dönüp babasıyla savaşan ve sonunda kurduğu üç farklı devleti kardeşi ve arkadaşına bölüştüren de Erali'dir.

KAYNAKÇA

- AKMATALİYEYEV, A. vd. (2010). *Kırgız Destanları 9 Er Soltonoy*. Ankara: TDK Yayınları.
- AKTAŞ, E. (2014). "Lord Raglan'ın Kahraman Kalıbı ve Alp Han Orba". *Siberian Studies*, 2(4), 13-30.
- ARSLAN, M. (2005). "Türk Destanlarında Evren Tasarımı". *Prof. Dr. Fikret Türkmen Armağanı*. İzmir. s. 65-75,
- CELİLOVA, A. (2019). "Avcılık İnanç ve Ritüellerine Bakış". *Sosyal Araştırmalar ve Davranış Bilimleri Dergisi*, 8, 62-86.
- ÇERİBAŞ, M. (2011). *Kırgız Türklerinin destancılık geleneği ve Er Soltonoy destanı*. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- ÇETİN, İ. (1998). "Türk Destan Kahramanları ve Köroğlu". *Milli Folklor*, 39, 46-52.
- ÇOBANOĞLU, Ö. (1996). "Lord Raglan'ın Batı Halk Kahramanı Kalıbı Açısından Oğuz Kağan ve Er Töştük Destan Kahramanlarına Bir Bakış". *Prof. Dr. Umay Günay Armağanı (ss. 202-209)*. Ankara: Feryal Matbaacılık.
- ÇOBANOĞLU, Ö. (2011). *Türk Dünyası Epik Destan Geleneği*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- DİLEK, İ. (2002). *Altay Destanları I*: Ankara TDK Yay.
- DUYMAZ, A. (1999). "Dede Korkut Kitabı'nda Alplığa Geçiş ve Topluma Katılma Törenleri Üzerine Bir Değerlendirme". *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten* 1, 39-50.
- DUMAN, M. (2019). *Türk Halk Anlatımlarında Olumsuz Tipler -Mit, Destan, Halk Hikâyesi-*. İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi.
- DUMAN, M. (2022). *Eril Kültür: Destan ve Hegemonik Erkeklik*. İstanbul: Kabalcı Yayıncılık.
- EKİCİ, M. (2018). *Halk Bilgisi (Folklor) Derleme ve İnceleme Yöntemleri*. Ankara: Geleneksel Yayıncılık.
- ERGİN, M. (2014). *Dede Korkut Kitabı I-II*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yay.
- FEDAKÂR, S. (2004). "Alpamış Destanı ve Dede Korkut Kitabı'nda Kahramanların Ortaya Çıkışı". *Milli Folklor* 61, 134-141.
- FEDAKÂR, S. (2009). *Özbek Destanları 1 Eralı ve Şirali*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- İBRAYEV, Ş. (1998). *Destanın Yapısı (Çev. A. A. Çınar)*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yay.
- HATTO, A. T. (1977). *The Memorial Feast for Kökötöy-Khan (Kökötöydün Aşı): A Kirghiz Epic Poem*. Oxford: Oxford University Press.
- HATTO, A. T., & Hainsworth, J. B. (1980-89). *Traditions of Heroic and Epic Poetry I-II*. London: The Modern Humanities Research Association.
- KALENDEROĞLU, İ. (2006). "Nogay Destanları". *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*. 21 97-117.
- KAPLAN, M. (2006) "Oğuz Kağan -Oğuz Han Destanı", *İslamiyet Öncesi Türk Destanları*, Yay. Haz: Saim Sakaoglu, Ali Duymaz, İstanbul Ötüken Yayınları.

- KARA DÜZGÜN, Ü. (2012). "Türk Destanlarında Merkezi Kahraman Tipinin Tipolojisi". *Folklor/Edebiyat*, 69, 9-46.
- KARA DÜZGÜN, Ü. (2014). *Türk Destan Kahramanı ve Başkurt Destanlarının Tipolojisi*. Konya: Kömen Yay.
- OĞUZ, M. Ö. (1998). "Lord Raglan'ın Geleneksel Kahraman Kalıbı ve Boğaç Han". *Millî Folklor*, 40, 2-6.
- OĞUZ, M. Ö. (1999). "Lord Raglan'ın Geleneksel Kahraman Kalıbı ve Basat". *Millî Folklor*, 41, 2-8.
- ÖLÇER ÖZÜNEL, E. (2010). *Türk Anlatı Geleneğinde Kahraman, Mitoloji ve İktidar İlişkisi (Yayımlanmamış Doktora Tezi)*. Gazi Üniversitesi, Ankara.
- RAGLAN, L. (2003). *The Hero: A Study in Tradition, Myth, and Drama*. Mineola, NY: Dover Publications.
- REİCHL, K. (2011). *Türk Boylarının Destanları (Çev. M. Ekici)*. Ankara: TDK Yay.
- UĞURCAN, Z. (2016). *Altay Destanları Üzerine Bir İnceleme -Yaratılış, Yaşam, Öte Dünya-* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi: İstanbul.
- ULUIŞIK, Y. P. (2015). *Türk Destanlarında Yer Altı Dünyası (Sibirya Sahası)*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi: Ankara.
- YALÇINKAYA, F. (2015). "Geleneği Geleceği Taşıyan Oğullar: Dede Korkut Kitabı'nda Baba-Oğul İlişkisi". *Millî Folklor*, 27(107).
- YILDIRIM, N. (2011). "Türk Halklarının Yaratılarında Üç Dünya". *Turkish Studies*, 3, 1951-1965.
- YILDIZ, N. (1995) "Oğuz Destanı'na, Manas Destanı'na ve Dede Korkud Hikâyelerine Yansıyan Kahraman Kültür Tipindeki Ortaklıklar", *Manas Destanı ve Etkileri Uluslararası Bilgi Şöleni*, Ankara.
- YILDIZ, N. (2009). "Türk Destanlarında "Çocuksuzluk". *Millî Folklor*, 21(82).

EXTENDED ABSTRACT

It is a common tendency among folklorists to analyze certain aspects of epic stories in order to make evaluations on the lifestyle and worldview of a society. Therefore, various methods have been used to analyze both Western and Turkic epics from the past to the present for this purpose. Focusing on the hero's journey and making evaluations through his biography has been the most common approach in past and current studies. As a result of this effort, the existence of various similarities in the hero's biography have been determined and thus many "hero patterns" have been revealed by different researchers. The epics of the Turkic world have also been examined in certain studies in the context of these heroic patterns. The common conclusion reached in these studies has been the existence of a mutual heroic pattern in world epics, although there are some cultural differences. In order to determine these cultural differences, many studies have been carried out specifically on the epics of the Turkic world and so a heroic pattern specific to Turkic epics have also been revealed. In these studies, on epic heroes, most

researcher generally have focused on the epics with a single protagonist and have rarely studied on the epics with more than one protagonist (epics with two brother heroes). In this study, three epic stories, with more than one protagonist, "Er Soltonoy", "Erali Şirali" ve "Er Samır" are comparatively evaluated in the context of the traditional hero pattern. Thus, the systematic structure of the heroic pattern in the epics with two brother heroes are revealed.

The biography of the epic hero reveals the identity/character of the hero. Who/who can be a hero in epics? Is gender a factor that determines heroism? Does the hero have to fight? What are hero-specific actions? This study uses the answers to all these questions. These answers must be given by looking at the text. Otherwise, the researcher, who has to make determinations according to presuppositions and patterns in such a study, will have difficulty interpreting the inconsistencies that arise. For example, in the case of epic; Presuppositions such as "the hero is human, he is male, he is the main person in the narrative, he cannot be killed by enemies" could be referenced. These acceptances will remain valid in many epics. However, our previous assumptions will force us to make mistakes when it comes to heroes whose protagonist is a woman, who are two siblings, and who are killed by their enemies. Among Turkish epics, we encounter a very diverse pool of characters with heroic qualities. For this reason, as pointed out in many studies before, "hero stereotypes" focusing on the biography of the hero do not fit the adventures of the heroes in Turkish epics in certain respects. For this reason, this study was based on Ülkü Kara's (2012, 11) Turkish epic hero pattern. Thus, epics in which two brothers are heroes were evaluated. As a result, epics with one and more heroes were compared.

In this study, Er Soltonoy, Erali Şirali, and Er Samır epics, which have more than one hero, were examined in the context of the Turkish epic hero pattern. As a result of comparative analysis, it has been determined that although many features expected in the Turkish epic hero are found in these epics, some features are not included in any of these epics.

Considering the features listed in twenty-four articles about the central hero type in Turkish epics; It is seen that eighteen items in the Erali Şirali epic, sixteen items in the Er Soltonoy epic, and fifteen items in the Er Samır epic are compatible. It is not a coincidence that the heroes of the epic, which are most compatible with the characteristics of the central hero type, are twins. Since the heroes in the Erali Şirali epic are born and raised in a single scene, they lead a life similar to the adventure of another Turkish epic hero who has a hero. The epic with the least similarity was Private Samır with fifteen items. The lack of similarity in this epic is due to the lack of information about the prenatal, birth, and adolescence of the hero. In the text we included in the review, the hero is an adult and married.